



**IKIMOKYKLINIO UGDYMO IR UGDYMOSI
PROGRAMA**

AŽUOLIUKO TAKELIU

2017 m.

TURINYS

BENDROSIOS NUOSTATOS	3
IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI	6
TIKSLAI IR UŽDAVINIAI	6
UGDYMO TURINYS, METODAI IR PRIEMONĖS	6
UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS	43
NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI	44
Programos rengėjai	45

PRITARTA

Visagino savivaldybės tarybos

2017 m. birželio 27 d. sprendimu Nr. TS-119

PATVIRTINTA

Visagino vaikų lopšelio-darželio „Ažuoliukas“
direktoriaus 2017 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. (1.7) V-
144

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

Mokyklos oficialusis pavadinimas – Visagino vaikų lopšelis-darželis „Ažuoliukas“, trumpasis mokyklos pavadinimas – lopšelis-darželis „Ažuoliukas“. Visagino vaikų lopšelis-darželis „Ažuoliukas“ įregistruotas Juridinių asmenų registre, kodas 190231730.

Teisinė forma – biudžetinė įstaiga.

Priklausomybė – savivaldybės.

Savininkas – Visagino savivaldybė.

Buveinė – Sedulinos al. 51, LT-31231 Visaginas.

Grupė – ikimokyklinio ugdymo mokykla.

Pagrindinė paskirtis – ikimokyklinio ugdymo lopšelis-darželis.

Kitos paskirtys – priešmokyklinis ugdymas.

Ugdymo kalba – lietuvių.

Ugdymo forma – dieninė.

Ugdytiniai. Lopšelių-darželių lanko vaikai iš lietuvių, mišrių ir kitakalbių šeimų. Kitakalbių tėvų pageidavimu ugdyti vaikus valstybine kalba, ugdymą organizuojame atsižvelgdami į vaiko amžių, psichinę ir socialinę brandą. Planuojant ugdymo turinį, prioritetas teikiamas valstybinės kalbos ugdymui. Ugdymas organizuojamas integruojant etninę-ekologinę, sveikatos stiprinimo kryptis.

Į lopšelių-darželių gali būti priimami specialiujų poreikių vaikai.

Lopšelio grupės skirtos 1–3 m. vaikams.

Darželio grupės skirtos 3–5 / 6 m. vaikams.

Priešmokyklinio ugdymo grupės, skirtos 5–6 / 7 metų vaikams.

Yra budinčioji grupė – įvairaus amžiaus vaikams.

Grupių komplektavimą nulemia vaikų skaičius.

Lopšelio-darželio perspektyvą lemia Visagino gyventojų integracijos į Lietuvos visuomenę požiūris.

Ugdytojai. Lopšelyje-darželyje dirba 21 pedagoginis darbuotojas. Visi atitinka ŠMM patvirtintus kvalifikacinius reikalavimus mokytojams, dirbantiems pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas. Iš jų vyresniojo auklėtojo kvalifikacinę kategoriją turi 7 pedagogai, muzikos mokytojo metodininko kvalifikacinę kategoriją turi 1 pedagogas, auklėtojo metodininko kvalifikacinę kategoriją turi 5 pedagogai, auklėtojo kvalifikacinę kategoriją turi 7 pedagogai, vyresniojo logopedo kvalifikacinę kategoriją turi 1 pedagogas.

Pedagogai turi didelę darbo patirtį. Pedagogų kolektyvas atviras kaitai, naujovių paieškai ir jų diegimui.

Regiono savitumas. Lopšelis-darželis įsikūręs vaizdingame Aukštaitijos regiono mieste – Visagine, ant to paties pavadinimo ežero šiaurinio kranto. Įstaigos teritorijoje auga pušys, beržai, ąžuolai, šermukšniai. Netoliese yra miesto akvariumų salonas, „Žiburio“ pagrindinė mokykla, „Verdenės“ gimnazijos etnografinis muziejus „Aukštaičio pirkia“. Už miesto yra IAE – buvusi galingiausia Europoje, dabar vykdomas uždarymo procesas. Žygiai prie Visagino ežero, ekskursijos į IAE, muziejų, akvariumų saloną plėtoja vaikų ekologinį supratingumą ir gamtosaugos patirtį, sudaro sąlygas pažinti gimtąjį kraštą, žmones, darbų tradicijas, papročius ir kt.

Lopšelio-darželio savitumas. Lopšelio-darželio pedagogai ugdymo procese taiko netradicinius ugdymo būdus, metodus, turi patirties sudarant vaikams sąlygas puoselėti savo krašto tautos tradicijas, pasijusti gamtos dalimi, plėtoti ekologinį supratingumą, integruojant kūrybą, pažinimą, sveikatingumą, ekologinę kultūrą. Siekia glaudaus bendravimo ir bendradarbiavimo su šeima, gimine.

Pedagogai suvokia vaikų vystymąsi, stebi juos veikloje, sudaro sąlygas maksimaliai lavėti ir tobulėti individualiems fiziniams, dvasiniams, socialiniams gebėjimams;

- optimizuoja ugdymo procesą, grindžiamą ugdytinių poreikiais;

- bendrauja ir bendradarbiauja su ugdytiniais, kuriant grupės aplinką, būna lygiaverčiai partneriai, dalyviai pažintinių ekskursijų, išvykų metu, dalyvaujant šventėse, vakaronėse ir kt.;

- skatina vaikus įveikti jiems kylančius sunkumus, padeda suvokti save, savo problemas, skatina siekti savo tikslo.

Įstaigoje vyrauja komandinis darbas. Dirbdami kaip komanda, sugebame efektyviau spręsti iškilusias problemas.

Logopedė rūpinasi vaikų kalbos sutrikimų korekcijomis.

Meninio ugdymo mokytoja užsiima muzikiniu vaikų lavinimu. Ji koordinuoja ir organizuoja bendruomenėje tautines, kalendorines šventes, puoselėja etnokultūrą.

Lopšelio-darželio pedagogai yra parengę individualias ugdymo programas: „Visapusiškas vaiko ugdymas kūno kultūros valandėlių metu baseine“, „Dramatizacijos integracijos gairės“, Gerosios patirties sklaida, dirbant etnokultūros kryptimi „Pagal senolių išmintį“, „Ikimokyklinio amžiaus vaikų meninis ugdymas, remiantis liaudies meno tradicijomis ir estetika“.

Integruojamos programos



Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai

Pagrindinis tėvų ir pedagogų bendravimo ir bendradarbiavimo principas: viskas vaikui – vaiko gerovei.

Svarbiausia išsiaiškinti ir susitarti, ko nori tėvai ir kaip mes galime jiems padėti.

Pradedama nuo tėvų supažindinimo su įstaigos galimybėmis ir tvarka. Fiksuojami tėvų poreikiai. Tėvai ir auklėtoja toliau bendrauja individualiai.

Grupėse yra tėvų komitetai, iš kurio vienas asmuo išrenkamas į bendrą lopšelio-darželio tėvų komitetą. Tėvų komitetas grupėse teikia idėjas dėl vaikų ugdymo proceso bei vaikų poreikių tenkinimo kokybės gerinimo. Lopšelio-darželio tėvų komitetas aptaria vaikų sveikatos

saugojimo ir stiprinimo klausimus, paramos fondo lėšų panaudojimo prioritetus, ugdymo kokybės gerinimo klausimus. Tėvų komiteto nariai atsiskaito grupėse gegužės mėnesį.

Siekama, kad tėvai giliau susipažintų su įstaigos veikla. Ieškoma netradicinių bendradarbiavimo su šeima formų, bendromis pastangomis kuriama grupės ir kiemo aplinka, kviečiami šeimos nariai dalyvauti vaikų veikloje, skiriamos namų užduotys, kartu organizuojamos vakaronės, kalendorinės šventės. Aktyvus tėvų dalyvavimas įstaigos gyvenime padeda gerinti lopšelio-darželio pedagogų ir šeimos dermę.

Požiūris į vaiką ir jo ugdymą remiantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. Lopšelis-darželis „Ažuoliukas“ vykdo neformaliojo švietimo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas. Ikimokyklinio ugdymo programa atliepia Valstybinės švietimo strategijos 2013–2022 metų nuostatas ir šių nuostatų įgyvendinimo programą, Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą Vaiko gerovės valstybės politikos koncepciją, Rengimo šeimai ir lytiškumo programą (2007), Gyvenimo įgūdžių ugdymo programą (2004), Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją (1995), Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą (2014), Visagino savivaldybės 2016–2022 metų strateginio plėtros plano ir Visagino vaikų lopšelio-darželio „Ažuoliukas“ 2017–2020 metų strateginio plano nuostatas.

Lopšelyje-darželyje svarbu sukurti gerą šeimos bendradarbiavimo, pedagoginio konsultavimo sistemą, kad ugdytiniai galėtų kuo geriau tenkinti socialinius poreikius, tėvai aktyviai dalyvautų lopšelio-darželio veikloje.

Sudaryti sąlygas vaikui atsiskleisti, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą. Suteikti galimybę išsakyti savo nuomonę, ją gerbti. Vaikas turi teisę dalyvauti priimant sprendimus, turinčius įtakos jo aplinkai, dienos ritmui, gebėjimų ugdymuisi ir kt.

Lopšelio-darželio ikimokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa „Ažuoliuko takeliu“ atitinka šiuolaikinį požiūrį į vaiką ir jo ugdymąsi.

Nacionalinėse ugdymo programose kūrybiškai siejamos humanistinės, egzistencinės, fenomenologinės, progresyvistinės filosofinės idėjos. Lopšelio-darželio programa grindžiama humanistine filosofija ir ekologinės raidos teorija, kuriose pabrėžiamas svarbiausias asmenybės bruožas – jos veržimasis į ateitį, siekis laisvai realizuoti savo galias ir siekti tikslo. Programai daro įtaką ugdymo teoretikų nuostatos: Ž. Piaget – žaidimų teorija; D. Dekrolis – vaiko santykis su natūralia aplinka ir gamta; U. Bronferbrenneris, R. R. Sears – gamtinės, socialinės ir kultūrinės aplinkos įtaka vaiko ugdymuisi.

Programoje pabrėžiamas bendravimo ir bendradarbiavimo su šeima, bendruomene, vaiko ekologinio supratingumo, gamtosaugos patirties plėtojimas. Turinyje atsispindi vaiko gebėjimų skatinimas būti greta ir kartu su artimaisiais, draugais, plečiamas supratimas apie šeimą, giminę, etninę grupę, gimtinę ir jos gamtą, kultūrą ir kt.

Pasirinktos humanistinės filosofinės ir ekologinės raidos kryptys, palankios kultūrine, etnine aplinka, užtikrins lopšelio-darželio programos ugdymo kokybę bei geriau atskleis pasirinktą ugdymo kryptį (etninio ir ekologinio ugdymo darba) ir sėkmingai padės šeimai globoti vaiką ir kokybiškai, visapusiškai ugdyti harmoningą asmenybę.

II SKYRIUS IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Demokratiškumo – lygiavertė vaiko ir suaugusiojo partnerystė, lygiavertė vaiko ir suaugusiojo sąveika, kai aktyvus vaikas ir ugdytojas, orientuojamasi į vaiką, kaip į asmenybę. Šeimos ir darželio sąveika grindžiama tėvų ir auklėtojų iniciatyvų derinimu, partnerystės plėtojimu, tėvų pedagoginiu švietimu. Vaikams sudaroma galimybė kritiškai mąstyti, rinktis sau įdomią veiklą, elgtis savarankiškai, tačiau susitariama dėl kai kurių taisyklių.

Humaniškumo – pagarba vaikui kaip asmenybei: teisė gyventi ir elgtis pagal prigimtį ir asmeninę patirtį.

Tautiškumo – padėti augančiam vaikui perimti lietuvių tautos kultūros vertybes, papročius, tradicijas, jas puoselėti ir kartu kurti šiuolaikinę savo ir visuomenės tapatybę.

Socialinio, kultūrinio kryptingumo – susidariusių galimybių išnaudojimas vaiko socializacijai, integracijai į tautos kultūrą, ekologinei savimonei skleisti.

Integracijos kontekstualumo – ugdymo tikslo, uždavinių, turinio metodų dermė. Ugdymo turinys pritaikytas kiekvieno socialinio sluoksnio bei tautybės vaikams, ypatingas dėmesys skiriamas specialiujų poreikių vaikų optimaliai integracijai.

Tęstinumo – užtikrinamas pereinamumas tarp šeimos, ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo grandžių.

Konfidencialumo – informacija apie vaiko ugdymą(si): pasiekimus ir problemas teikiama tik asmeniškai šeimai.

Grižtamojo ryšio – nuolatinis ugdomojo proceso vertinimas, pedagogo veiklos refleksija, padedanti analizuoti vaikų pasiekimus ir siekti kokybinių pokyčių. Šeimos ir pedagogų keitimasis informacija apie vaiko ugdymą(si).

III SKYRIUS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

Tikslas. Atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomenės raidos tendencijas, kurti sąlygas, padedančias vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės, socialinius bei pažintinius poreikius.

Uždaviniai. Kurti estetišką, saugią, veiksmingą ir nuolat kintančią ugdymo(si) aplinką, atitinkančią skirtingo amžiaus vaikų poreikius.

Formuoti sveikos gyvensenos nuostatas.

Sudaryti sąlygas vaiko biologiniam ir socialiniam vystymuisi per pagrindinę jo amžiui būdingą veiklą – žaidimą.

Siekti, kad vaikai nuolat patirtų pažinimo džiaugsmą, gyventų „čia ir dabar“, pajustų šiuolaikinio pasaulio sudėtingumą, mokytųsi siekti savo tikslo.

Sudaryti sąlygas perimti lietuvių tautos kultūros pagrindus: kalbą, dorines, estetines nuostatas, tradicijas ir kt.

Gilinti vaikų žinias apie gamtą, plėtoti vaiko ekologinio supratingumo ir gamtosaugos patirtį.

Užtikrinti vaiko globą, saugumą ir malonų bendravimą.

Plėtoti partneriškus šeimos, giminės ir įstaigos bendruomenės santykius.

Sudaryti sąlygas vaikams iš kitos kalbinės aplinkos įgyti bendravimo lietuvių kalba kompetenciją.

IV SKYRIUS UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

Ugdymo turinys yra integruotas ir sudarytas, atsižvelgiant į 1–6 m. vaiko amžiaus tarpsnio ypatumus, kadangi fiziškai ir psichiškai žmogus vystosi nuosekliai, pereidamas tam tikrus amžiaus tarpsnius. Šis žmogaus raidos cikliškumas yra svarus pagrindas socializacijai, nes sudaro galimybę nuolat tobulinti sąveiką su socialine aplinka ir pačiam joje tobulėti kaip psichiniam ir kaip socialiniam individui.

Ugdymo turinys yra sudarytas atsižvelgiant į mažo vaiko poreikius:

- poreikis jaustis saugiam ir mylimam, būti pripažintam ir gerbiamam, kaip lygiaverčiam žmogui;

- poreikis būti apsaugotam nuo neigiamos fizinės, psichinės ir socialinės įtakos;

- poreikis laisvai aktyviai judėti, pojūčiais tyrinėti įvairius objektus ir reiškinius;

- poreikis plėtoti emociškai raiškaus kalbinio bendravimo būdus, reikštis dailėje, muzikoje, pažįstant aplinką;

- poreikis jausti pasididžiavimą savo paties pasiekimais, tapti savarankiškam, išsiugdyti pasitikėjimą savimi, spręsti problemas pagal įgyjamą patirtį;

- poreikis veikti su daiktais, žaisti, tinkamai atsipalaiduoti ir pailsėti, užsiimti dominančiais dalykais ir mėgautis spontanišku juoku ir humoru.

Ugdymo turinys sudarytas atsižvelgiant į vaiko pomėgius, suvokimą ir gebėjimų lygį, ką pastebėjo pedagogai, dirbdami su vaikais ir juos stebėdami.

Ugdymo turinys sudarytas laikantis visapusiškumo, integralumo ir individualizuoto ikimokyklinio ugdymo principų.

Ugdymo turinys – tai auklėtojo numatytas ugdymo(si) galimybių orientyras, pateikiamas kompetencijomis: komunikavimo, socialine-kultūrine, sveikatos saugojimo ir stiprinimo, pažinimo, menine, numatant vaikų ugdymosi pasiekimų sritis. Kiekvienoje iš vaiko ugdymosi pasiekimų sričių pateikiamos esminės nuostatos ir gebėjimai, kuriuos vaikas turėtų įgyti iki šešerių metų.

Ugdymo turinyje atkreipiamas dėmesys į gabius vaikus ir į vaikus, kurių pažintinė veikla, elgsena, kalbos ir kiti ypatumai rodo, kad jų ugdymuisi reikia papildomos pagalbos.

Ugdymoji veikla planuojama savaitei, orientuojamasi į ugdytinas kompetencijas: komunikavimo, sveikatos saugojimo ir stiprinimo, pažinimo, meninę ir socialinę. Skiriamas dėmesys individualioms ugdymo(si) kompetencijoms per visas vaikų veiksenas: individualias, organizuotas, spontaniškas. Plane numatoma pagrindinė tema, veikla ar kt., o jeigu vaikai susidomėję ir turi idėjų – temos nagrinėjimas pratęsiamas. Temas ugdomajai veiklai siūlo vaikai, tėvai, pedagogai. Jos gali būti plėtojamos atsižvelgiant į metų laikus, kalendorines šventes ar svarbius artimiausios aplinkos įvykius.

Ugdomosios veiklos planavimo turinys priklauso nuo:

- vaiko stebėjimo, pažinimo ir duomenų apie jį sukaupimo;
- esamo pasiekimų lygio;
- individualios ugdymo programos parengimo;
- individualios ugdymo programos veiksmingumo įvertinimo;
- rezultatų aptarimo.

Planuoti reikia todėl, kad planavimas padeda ir skatina:

- siekti ugdymo kokybės;
- apgalvoti ir derinti ugdytojams savo veiksmus bei žingsnius;
- kurti sau ir vaikams priimtina darbo stilių;
- valdyti ugdymo procesą;
- įgyti daugiau žinių apie vaikus ir jų raidą;
- išsiugdyti pareiškumą.

Metų planas rengiamas per mėnesį nuo programos įgyvendinimo pradžios („Ugdymo metų planas“ – ikimokyklinės grupės dienyne). Remdamosi stebėjimais ir tėvų (globėjų) pateikta informacija, auklėtojos apibendrintai aprašo vaikų duomenis, kurie yra svarbūs grupės ugdomajai veiklai – kokie vaikų gebėjimai susiformavę gerai, kokie prasčiau, kiek yra gabių, kiek vaikų, turinčių sveikatos sutrikimų ar specialiųjų ugdymosi poreikių ir kt. („Grupės savitumas“ - ikimokyklinės grupės dienyne). Apibendrintai pristatomi šeimų lūkesčiai. Įvertinęs grupės savitumą, auklėtojas numato, kokioms kompetencijoms, kuriems vaikų gebėjimams ugdyti (-is) bus skiriama daugiau dėmesio („Ugdymo prioritetai“). Numatomi orientaciniai projektai, temos, šventės, pramos, išvykos, ekskursijos, bendradarbiavimo su šeima, mokykla, socialiniais partneriais būdai ar kita grupei aktuali veikla („Planuojama ugdymoji veikla“).

Ikimokyklinės grupės pedagogas privalo sudaryti trumpalaikį – savaitinį – planą. Sąvoka „savaitinis planas“ – sutartinė. Faktiškai tai gali būti planas kelioms dienoms, 5 dienoms (savaitei), 7–8 dienoms (pusantros savaitės), 10 dienų (dviem savaitėms). Plano trukmė priklauso nuo ugdymo tikslų, pasirinktos temos, problemos, ugdomosios veiklos organizavimo ypatumų.

Savaitės plano struktūra:

1. Nurodoma pagrindinė savaitės veikla (projektas, tema ar kt.), ugdymo tikslai ir uždaviniai: gebėjimų, vertybinių nuostatų, įgūdžių, patirties plėtra iš įvairių kompetencijų sričių.

2. Numatoma individuali veikla pagal vaiko poreikius, gebėjimus ir kitus ypatumus.

3. Planuojama veikla vaikų grupelėms pagal pomėgius, gebėjimus ir kitus ypatumus.

4. Numatomos šeimos ir auklėtojo bendradarbiavimo formos, tėvų iniciatyvos, siūlymai.

5. Planuojama konkreti veikla visai vaikų grupei: trumpai aprašoma ryto rato veikla arba tik idėja, sumanymas veiklai (kurią po to savo iniciatyva plėtos vaikai),

6. Ugdymo priemonės: nurodomos svarbiausios 1, 2 priemonės.

7. Tėvų dalyvavimo formos: pavedimai tėvams, tėvų idėjos ir kt.

8. Vieno vaiko ar vaikų grupelės stebėjimas ir pažinimas: nurodyti konkretų stebėjimo tikslą ar uždavinį; koks vaikas ar vaikai planuojami stebėti; užrašyti vaikų sumanymus, jų pasiūlytas idėjas ir kt.

9. Savaitės apmąstymai: ar pavyko realizuoti plane numatytus tikslus, kas geriau pavyko, kokie iškilo sunkumai, netikėtumai, kokie buvo netikėti vaikų atradimai, ką pasiūlė tėvai, kokie vaiko ar vaikų stebėjimo rezultatai.

Savaitės planas parengiamas iš anksto, tačiau gali būti pildomas ir keičiamas jo įgyvendinimo metu priklausomai nuo ugdymo situacijos.

Savaitės plano pagrindu gali būti tema. Sudarant savaitinį planą, kurio pagrindas – tema, dalį veiklos vaikams pasiūlo pedagogas, dalį veiklos pedagogas numato, orientuodamasis į tą savaitę vaikų iškelto klausimus ar išryškėjusius interesus, tėvų pasiūlymus, dalį veiklos spontaniškai susigalvoja patys vaikai.

Savaitės plano pagrindu gali būti vaikų projektai. Pedagogas negali pats iš anksto numatyti nei vaikų projekto temos, nei konkrečios veiklos tam projektui plėtoti. Pedagogas numato savo veiksmus, kurie padės vaikams sugalvoti projekto temą ar problemą, prasimanyti kuo įvairesnės veiklos ir ją išbandyti, galbūt, projekto rezultatus pristatyti tėvams, kitoms įstaigos grupėms.

Vaikų projektų plėtojimą naudinga kaitalioji su teminiu planavimu – tuomet vaikų interesai puikiai derinami su kryptingu ikimokyklinio ugdymo(si) programos tikslų realizavimu.

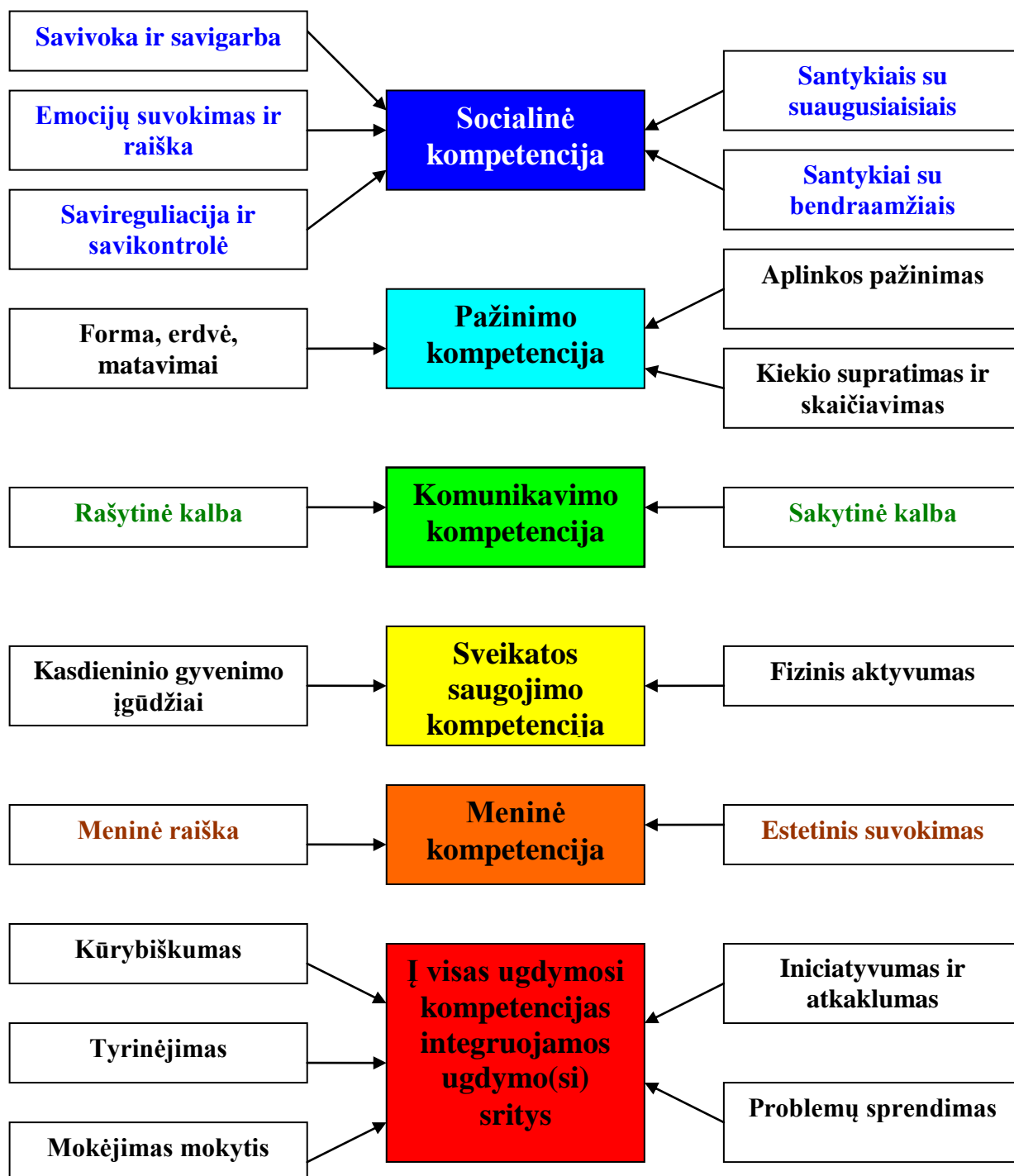
Žaidimai priešmokyklinėje ir ikimokyklinėje grupėje turėtų būti viso ugdymo pagrindu. Tačiau jiems gali būti skiriamas ir ypatingas dėmesys.

Žaidimų diena gali būti numatoma kiekvienos savaitės plane, jei pastebima, kad vaikams trūksta laiko patenkinti poreikį žaisti.

Žaidimų savaitė planuojama tuomet, kai pedagogas pastebi, jog vaikai pilni įspūdžių, sumanymų, kuriuos trokšta išreikšti ir savaip modeliuoti žaidimuose.

Ugdymo rezultatai bus geresni tuomet, kai pedagogas panaudos visas čia pasiūlytas savaitinio planavimo galimybes, kaitalios teminį, projektinį, probleminį ir žaidimų savaitės planavimą. Kiekvienas planavimo variantas turi vis kitus ugdymo tikslus bei uždavinius, ugdo vis kitas vaikų kompetencijas, savaip prisideda prie ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo(si) programų įgyvendinimo.

Vaiko pasiekimų sričių jungimas pagal kompetencijas



Socialinė kompetencija. Tai vaiko gebėjimas suvokti save ir kitus, savo vietą šeimoje, vaikų grupėje; ryšius su bendruomene, kai kuriuos socialinius ir kultūros reiškinius, gimtinę, Tėvynę; tai gebėjimas būti su kitais, bendrauti, bendradarbiauti, draugauti, spręsti kasdienines problemas, įveikti gyvenimo sunkumus, padėti sau bei kitiems gerai jaustis ir gerbti save, ugdytis tautinio identiteto jausmą.

SAVIVOKA IR SAVIGARBA

Savivoka – tai savo buvimo (aš esu, buvau, būsiu), atskirumo nuo kitų, unikalumo, asmeninio, lytinio, tautinio tapatumo jausmas.

Savivaizdis – tai savo kūno, fizinės išvaizdos, jausmų, minčių, norų, ketinimų, savybių, gebėjimų, veiklos, ryšių su šeimos, grupės, bendruomenės nariais supratimas ir gebėjimas apie juos kalbėti.

Savigarba – tai santykis su savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi ir tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai.

Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja:

- vaiko asmeninio tapatumo jausmas;
- bendrumo su šeima, grupe jausmas, tautinio tapatumo jausmas;
- savęs vertinimas.

Esminė nuostata. Save vertina teigiamai.

Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

UGDYMO GAIRĖS

Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	Žaidinami, kalbinami, myluojami šypsosi, krykštauja, reaguoja į pasakytą savo vardą. Vaikai skatinami apžiūrinėti, tyrinėti savo kūną, stebėti kūno dalių judėjimą. Sudaromos galimybės apžiūrinėti save ir draugus veidrodyje, nuotraukose. Vaikai skatinami judėti, veikti, išreikšti savo norus, kalbėti pirmuoju asmeniu, tikintis suaugusiojo palaikymo, pritarimo, pagyrimo. Pratinasi skirti berniukus nuo mergaičių, pavadinti kūno dalis, pasakyti, ką turi, ką veikia. Džiaugiasi savo pasiekimais, didėjančiomis galimybėmis, parodytu suaugusiųjų ir kitų vaikų dėmesiu.
3–4 m.	Sudaromos galimybės vaikams pokalbių, žaidimų metu suprasti, kad turi nuo kitų atskirą norų, ketinimų, jausmų pasaulį; Vaikai skatinami pasakyti kaip jaučiasi, ko jis nori, ko nori kitas; suvokti, kad kitas negali pamatyti ir žinoti, ką galvoji ar jauti, jei jam neduodi to suprasti. Sudaromos sąlygos teigiamam savęs vertinimo atsiradimui, padedant suvokti savo unikalumą.
4–5 m.	Apžiūrinedami nuotraukas, filmuotą medžiagą vaikai atpažįsta save kūdikystėje, aiškinasi, kad suaugę bus vyrai / moterys (tėveliai / mamytės). Vaikai skatinami pasakoti apie save, savo šeimą, draugus, apibūdinti savo išvaizdą. Mokosi vertinti savo poelgius, džiaugtis savo pasiekimais.
5–6 m.	Vaikai skatinami suprasti ir apibūdinti savo jausmus, norus, fizines ir elgesio savybes, gebėjimus, priklausymą šeimai, bendruomenei, šaliai. Dalyvaudami bendroje veikloje, vaikai tyrinėja, apmąsto, vaizduoja, komentuoja vaikų grupės, šeimos, bendruomenės gyvenimą; stebi suaugusiuosius, jų veiksmus, klauso paaiškinimo. Vaikai skatinami save ir savo gebėjimus vertinti teigiamai.
Pažengusiems	Sudaromos sąlygos gilinti supratimą apie šeimą ir jos svarbą žmogui (šeimos istorija, šventės, tradicijos, papročiai, šeimos dydis, giminystės ryšiai, tautybė). Vaikai mokosi suprasti, ką gali padaryti, pakeisti, o kas nuo norų ir pastangų

	nepriklauso; saugoti savo privatumą, siekti kitų palankumo, tolerantiškumo kitokiam.
EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA	
<p>Įvairias emocijas – džiaugsmą, pyktį, liūdesį, pavydą, gėdą, kaltę, meilę vaikai jaučia nuo kūdikystės. Emocinėms būsenoms būdingas sužadimas, kurį vaikai jaučia fiziškai – kaip energijos antplūdį arba energiją slopinantį sunkumą, dažną ar ramų širdies plakimą ir kt.</p> <p>Emocinėms būsenoms būdinga išorinė išraiška, t. y. išoriniai emocijų ženklai (šypsena, suraukti antakiai, sugniaužti kumščiai ir kt.) ir veiksmai, poelgiai, t. y. kitam pasakyti žodžiai, santūrus ar agresyvūs veiksmai ir kt.</p> <p>Emocinėms būsenoms būdingas sąmoningas jų išgyvenimas – bandymas susivokti, ką ir dėl ko jauti, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėjimas tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam.</p> <p>Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • susivokimas savo jausmuose ir jų pavadinimas; • kitų jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos; • savo jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė. <p>Esminė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.</p> <p>Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir įvardina savo emocijas ar jausmus bei jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsiliepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus).</p>	
UGDYMO GAIRĖS	
Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	<p>Suaugusiojo kalbinami, žaidinami vaikai reiškia savo emocijas garsais, judesiais, atspindi kitų vaikų ir suaugusiųjų emocines išraiškas.</p> <p>Vaikai pratinasi prie ugdytojų ir kitų suaugusiųjų, rodo simpatiją kitam, bando padėti, paguosti.</p> <p>Vaikai skatinami atpažinti savo nuotaiką ir emocijas pavadinti žodžiais (gera, bijau, pykstu, noriu); reaguoti į balso intonaciją, veido išraišką, žodžius.</p>
3–4 m.	<p>Vaikai stengiasi suvokti, kad turi savarankišką vidinį pasaulį, suprasti, kad negali pamatyti ir žinoti, ką jaučia ar galvoja kitas.</p> <p>Kasdieninėje veikloje, aplinkoje vaikai stebi, sužino, pamato, ką jaučia kiti žmonės: džiaugiasi, pyksta, būna laimingi ir nelaimingi, turi savo nuomonę.</p> <p>Pratinasi suprasti kitų emocijas ir jausmus, stengiasi tinkamai reaguoti.</p>
4–5 m.	<p>Vaikai skatinami apibūdinti savo jausmus ir situacijas, kuriose jie kilo.</p> <p>Pratinasi tinkamai reaguoti į sukilusius jausmus, juos išreikšdami ne veiksmais, o mimika, žodžiais, suprasti, ką jaučia kiti.</p>
5–6 m.	<p>Žaisdami, bendraudami, aptardami susidariusias situacijas vaikai aiškinasi, apibūdina jausmus žodžiais, išbando mimika, kūno poza juos pavaizduoti.</p> <p>Vaikai stengiasi kontroliuoti kilusius jausmus, juos išreikšti taip, kad neįskaudintų kitų.</p>
Pažengusiems	<p>Sudaromos sąlygos vaikams patirti džiaugsmą įveikus kliūtį, išsprendus problemą, įgyvendinus idėją.</p> <p>Pokalbių, diskusijų metu vaikai kalbasi apie jausmus, nuotaikas, jų priežastis, domisi kitų emocijomis bei jausmais.</p> <p>Mokosi susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kitų norus, numatyti, kaip jaustųsi įvairiose situacijose.</p>

SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ

Vaikystėje savireguliacijai aktualūs du procesai: savikontrolė ir kontrolė.

Asmeninės vidinės kontrolės jausmas – tai jausmas, kad mes patys kontroliuojame savo gyvenimo aplinkybes.

Išorinės kontrolės jausmas – manymas, kad mūsų gyvenimą valdo tik sėkmingai ar nesėkmingai susiklosčiusi aplinkybių visuma ar kitų veiksmai.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai iš pradžių natūraliai priklauso nuo suaugusiųjų kontrolės, t. y. išorinės kontrolės, tačiau ugdydamiesi vis labiau suvokia, kad patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų.

Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas susikoncentruoti veiklai, kantriai veikti, pabaigti veiklą,
- gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių,
- gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti, kontroliuoti emocijų raišką.

Esminė nuostata. Nusiteikęs sutelkti dėmesį, būti kantrus, valdyti emocijų raišką ir elgesį.

Esminis gebėjimas. Ilgesnį laiką sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai, įsiaudrinęs geba nusiraminti, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus.

UGDYMO GAIRĖS

Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	<p>Sudaromos sąlygos apžiūrėti, čiupinėti daiktus, klausytis aplinkos garsų. Pratinti gerai jaustis įprastoje aplinkoje, kalbinti, nešioti, supti vaikus. Sudaromos galimybės trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžti prie ankstesnės veiklos.</p> <p>Padėti nusiraminti, glausti, kalbinti išsigandus, užsigavus, maitinti išalkusius vaikus.</p> <p>Padėti rasti nusiramavimo būdų: apsikabinti minkštą žaislą arba čiulpti čiulptuką, šaukti suaugusįjį, ropštis jam ant kelių, suteikiant vaikui ramumo, pasitenkinimo kasdienine tvarka bei ritualais jausmą.</p> <p>Skatinami atkakliai laikytis savo norų, suteikiant vaikams galimybę kartoti veiklą, kol pasiekia numatyto rezultato.</p> <p>Skatinami žaidžiant kalbėti su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį.</p> <p>Pratinami laikytis suaugusiojo prašymų ir draudimų.</p> <p>Ugdyti gebėjimą nueiti šalin, jeigu kas nepatinka, atsisakyti bendros veiklos, nekalbėti, skatinti išbandyti įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus.</p>
3–4 m.	<p>Primenant ir sekant suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu skatinti laikytis grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių.</p> <p>Ugdomas gebėjimas nusiraminti kalbant apie tai, kas jį įskaudino, ramioje situacijoje įvardinti savo ar kito netinkamo elgesio galimas pasekmes, bandyti laikytis tinkamo elgesio taisyklių.</p>
4–5 m.	<p>Vaikai skatinami primenant laikytis grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių.</p> <p>Pratinami lengviau priima dienos ritmo pasikeitimus.</p> <p>Ugdyti suvokimą apie konflikto sprendimo būdus, numatant jų taikymo pasekmes.</p> <p>Pratinami kitiems priminti tinkamo elgesio taisyklės ir bandyti jų laikytis be suaugusiųjų kontrolės.</p>
5–6 m.	<p>Skatinami savarankiškai laikytis grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių.</p> <p>Mėginti susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieškant taikių išeičių.</p> <p>Pratinami suvaldyti savo pyktį, įniršį.</p>
Pažengusiems	<p>Sudaryti sąlygas ilgesnį laiką sutelkti dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai. Suteikti galimybę paskirstyti dėmesį dviem veikloms (klausytis ir piešti).</p> <p>Formuoti supratimą apie susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir skatinti jų</p>

	<p>laikytis. Formuoti savitvardos, savitvarkos pradmenis. Susijaudinus, išsigandus, pasimetus skatinti nusiraminti, ieškoti pagalbos.</p>
<p>SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS Vaiko santykiai su suaugusiais apima šiltus artimus emocinius ryšius. Vaikas prisiriša prie jam artimų suaugusiųjų, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose. Vėliau vaikas kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju. Vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, kartu mokosi ir atsiskirti nuo jo, turėti savą pasaulį. Santykių su suaugusiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti auklėtojais, abipusė pagarba, • gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su auklėtojais, • žinojimas, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiais. <p>Esminė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais. Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.</p>	
UGDYMO GAIRĖS	
Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	<p>Kalbinami ir žaidinami pratinasi atsiskirti su mama ir tėčiu be ašarų. Stebi, mėgdžioja, žaidžia su suaugusiuoju tikėdamiesi suaugusiojo pritarimo ir palaikymo. Bijo nepažįstamų žmonių ir nežinomos aplinkos. Sudaromos sąlygos savarankiškai veikti, mėgdžioti suaugusiųjų veiksmus, žodžius ir intonacijas žaidime. Vaikai skatinami priimti siūlomą pagalbą. Sudaromos sąlygos stebėti nepažįstamus žmones, aplinką ir žaislus, tikintis pedagogo pagalbos.</p>
3–4 m.	<p>Sukurama aplinka jaustis saugiai, kalbėtis, tartis, klausinėti. Vaikai skatinami pasakyti savo nuomonę ir jausmus. Sudaromos galimybės priimti pedagogo pagalbą, pasiūlymus. Vaikai skatinami laikytis elgesio taisyklių ir tvarkos.</p>
4–5 m.	<p>Vaikai skatinami prašyti, aiškinti, siūlyti įtraukiant suaugusįjį į veiklą; priimant suaugusiojo pasiūlymus. Sudaromos sąlygos bendrauti su pažįstamais ir mažai pažįstamais žmonėmis grupėje. Vaikai mokosi atsiklausti, derėtis, pasakyti kaip pasielgė. Mokosi laikytis elgesio taisyklių ir susitarimų.</p>
5–6 m.	<p>Vaikai skatinami geranoriškai ir pagarbiai bendrauti su suaugusiais. Vaikai mokosi laikytis elgesio taisyklių ir normų susitarę su suaugusiais. Dalyvaudami kasdienėse situacijose skatinami išsakyti savo nuomonę, paaiškinti, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais, pasakyti, kur reikia kreiptis pasimetus ar nutikus nelaimėi.</p>
Pažengusiems	<p>Sudaromos sąlygos geranoriškai ir pagarbiai bendrauti su suaugusiais. Vaikai gerbia pedagogus ir artimuosius pasitikėdami jais ir iš jų mokydami. Siūlant įdomią bendrą veiklą, skatinami išsakyti savo nuomonę, prašyti pagalbos, siekti susitarimų. Kalbėdami, diskutuodami, vartydami knygeles, ieškodami informacijos gilina supratimą apie jausmus, savijautą, mokosi suprasti elgesio su nepažįstamaisiais taisykles.</p>

SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

Ikimokykliniame amžiuje vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius su bendraamžiais.

Vaikai simpatizuoja vienas kitam. Simpatizavimas yra vienpusis ryšys, kuomet vienas vaikas domisi kitu, yra jam palankus.

Vaikai mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais. Jie mokosi suprasti draugą ir jam atsiskleisti, atrasti bendrus interesus, žaisti bendrus žaidimus bei sėkmingai spręsti kilusius nesutarimus.

Vaikai mokosi palaikyti geranoriškus santykius su visais grupės vaikais.

Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais,
- gebėjimas mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus,
- gebėjimas užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.

Esminė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.

Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalinasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

UGDYMO GAIRĖS

Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	Sudaromos sąlygos matyti vienas kitą, skatinant reikšti vis įvairesnes emocijas bei jausmus. Vaikai skatinami perprasti grupės tvarką bei jos laikytis. Sudaromos sąlygos eksperimentuoti, tyrinėti, domėtis viskuo, kas juos supa. Vaikai skatinami bandyti savo nuotaikas, emocijas, jausmus pavadinti žodžiais. Žaidžiant su bendraamžiais, skatinama derinti tarpusavio veiksmus, laikytis tam tikros žaidimų tvarkos, kaip savaime suprantamo dalyko. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo, gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.
3–4 m.	Sudaromos sąlygos pajusti solidarumo su kitais žmonėmis, grupės draugais jausmą. Vaikai supažindinami su mandagaus elgesio taisyklėmis, žinant, kaip susidraugauti, parodant norą bendrauti šypsena, mimika, kalba, siūlant kartu žaisti. Žaisdami su bendraamžiais, mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų.
4–5 m.	Vaikai bendraudami pratinami derinti savo veiksmus, elgesį, objektyviai vertinant draugų poelgius, gilinant supratimą apie žmonių elgesio taisykles. Vaikai skatinami siūlyti savo sumanymus, numatant priemones jų įgyvendinimui bei atliekant juos iki galo. Pratinasi laisvai disponuoti savo asmeniniais daiktais, jaučiant skirtumą tarp savo ar kitų vaikų ir visiems bendrų žaislų, daiktų, jais draugiškai dalijantis. Vaikai skatinami padėti vieni kitiems bėdoje, paguosti, užjausti. Sudaromos sąlygos žaisti, dirbti drauge, mokantis ieškoti būdų ginčams spręsti taikiai, susirandant vieną ar kelis žaidimų draugus.
5–6 m.	Vaikai skatinami būti iniciatyvūs, veiklūs, jausti atsakomybę už savo poelgius, sprendžiant problemas, diskutuojant. Pratinami elgtis laikantis elgesio taisyklių, išbandant naujus veikimo bei elgesio būdus, juos perimant iš suaugusiųjų, kūrybiškai pritaikant. Mokosi suprasti, kad asmeninis elgesys gali būti tinkamas ir netinkamas, kad nuo jo priklauso kitų saugumas. Gilinamas supratimas apie draugus ir draugystę, kad draugai gali būti vaikai ir suaugę.
Pažengusiems	Vaikams sudaromos sąlygos gilinti supratimą apie draugus, jų būdo ypatybes, aiškinantis, kad jos gali būti panašios ir gali skirtis, suvokiant, kas stiprina ir silpnina draugystę. Skatinami domėtis elgesio normomis, draugų, tėvų, pedagogų lūkesčiais,

	suprantant žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Ugdoma pagarba kitiems vaikams ir suaugusiesiems, tolerancija, išklausanč jū nuomones, iš jų mokantis.
--	---

Pažinimo kompetencija. Domėjimasis viskuo, kas yra aplink, gebėjimas sutelkti dėmesį, suvokti, įsiminti, samprotauti, spręsti problemas, kritiškai mąstyti. Siekti, kad vaikas taikytų įvairius pasaulio pažinimo būdus – stebėjimą, klausinėjimą, eksperimentavimą, modeliavimą, prognozavimą, informacijos paiešką, įgyjant elementarų supratimą apie žmones, gamtinę ir kultūrinę aplinką, gimtinę, Tėvynę.

APLINKOS PAŽINIMAS

Aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokymosi gebėjimais. Noras sužinoti, išmokyti, suprasti, kas vyksta aplinkui yra aplinkos pažinimo pamatas. Nereiktų galvoti, kad aplinkai pažinti pakanka žinoti daug pavadinimų, sukaupti daug informacijos. Tokios žinios bus bevertės, jeigu vaikas neišmoks mąstyti, kritiškai vertinti, pasirinkti, pritaikyti, to, ką sužinojo apie aplinką. Gilus aplinkos pažinimas susideda iš:

- domėjimosi socialine, kultūrine, gamtine aplinka, noro ją tyrinėti ir pažinti. Pagarbos gamtai ir gyvybei, žmonių sukurtai aplinkai, tolerancijos įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmonėms;
- gebėjimo nuosekliai ir logiškai mąstyti, analizuoti ir kritiškai vertinti informaciją, spręsti problemas, nusakyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais ir kitomis priemonėmis;
- žinių apie aplinką, jos raidą, aplinkos pažinimo būdų, savo šeimos, savęs, kaip bendruomenės nario, suvokimo, savo teisių bei pareigų žinojimo;
- aplinkos pažinimo proceso ir būdų žinojimo bei supratimo, gebėjimo pritaikyti žinias.

Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- socialinės aplinkos pažinimas;
- gamtinės aplinkos pažinimas;
- pagarba gyvybei ir aplinkai.

Esminė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.

Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

UGDYMO GAIRĖS

Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	Vaikai skatinami domėtis ir orientuotis supančioje aplinkoje. Suteikiama galimybė stebėti ir atpažinti, pavadinti daiktus, esančius artimiausioje aplinkoje, veikti su jais, suvokiant paskirtį. Suteikiama galimybė liesti, uostyti, ragauti, klausyti, pažįstant artimiausią aplinką, žmones, daiktus, žaislus. Vaikai pratinami naudotis daiktais, sužino jų paskirtį (šukuojasi su šukomis, valgo šaukštu ir t. t.). Vaikams suteikiama galimybė pastebėti, parodyti, pavadinti, prižiūrėti augalus (sodo, daržo, lauko), gyvūnus, stebėti atskirus gamtos reiškinius. Sudaromos sąlygos veikti su įvairiais daiktais bei žaislais.
3–4 m.	Vaikai pratinami domėtis aplinka, pastebėti pasikeitimus, juos apibūdinti. Skatinami pasakoti apie metų laikus ir būdingus jiems požymius (giedra, rūkas, pūga, šlapdriba ir pan.). Padėti vaikams sužinoti savo miesto, gatvės pavadinimus, įsiminti savo pavardę. Vartant knygeles, žiūrėjęnt paveikslėlius skatinti pastebėti ir nusakyti aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Pasivaikščiavimo metu vaikai pratinami atpažinti gamtoje dažniau sutinkamus

	<p>gyvūnus, augalus. Sudaryti sąlygas domėtis gyvenamosios vietos objektais (namais, automobiliais, keliais, parduotuvėmis ir pan.).</p>
4–5 m.	<p>Plečiamas ir gilinamas supratimas apie šeimą, buitį, tradicijas, padedant pažinti bendruomenės gyvenimą, žmonių santykius, savo dabartinius ir būsimus ryšius su ja. Tobulinami gebėjimai nuosekliai pasakoti apie savo gimtąjį miestą, suteikiama žinių apie kelis gimtojo miesto objektus. Sudaromos sąlygos atrasti buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, tyrinėti, eksperimentuoti, suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas, ir jo paskirties. Suteikiama galimybė vartyti enciklopedijas, knygas, žiūrėti filmuotą medžiagą skatinant atpažinti ir įvardinti naminius bei laukinius gyvūnus, pasakoti apie jų gyvenimo būdą. Didaktinių žaidimų metu vaikai skatinami ugdyti gebėjimą skirti daržoves, vaisius, uogas, nusakyti panaudojimo maistui būdus. Padėti įgyti žinių apie dangaus kūnus, gamtos reiškinius, kurių negalima pamatyti (žemės drebėjimas, ugnikalnių išsiveržimas, smėlio audra ir t. t.).</p>
5–6 m.	<p>Ryto rato metu vaikai pratinami ilgesniam laikui sutelkti dėmesį, klausytis kalbančiojo. Pokalbio metu tobulinamos vaikų žinios apie tėvų bei suaugusiųjų profesijas, darbus, buitį palengvinančią techniką. Skatinti samprotauti apie tai, kad gaminant daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe. Suteikti žinių, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Padėti sužinoti, kokios yra tradicinės šventės. Skatinti pastebėti ir įvardinti aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir tarp augalų, samprotauti apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai, prižiūrėti ir stebėti kambarinių augalų, daržovių augimą. Suteikti žinių apie naminių gyvūnų naudą žmogui ir augalų panaudojimą maistui. Formuoti supratimą apie Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Padėti pajusti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauti ją prižiūrint ir puošiant, suvokti savo vietą joje, pažinti ir įvardinti gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. Ugdoma nuostata prižiūrėti, tausoti, saugoti, gerbti gyvąją ir negyvąją aplinką. Formuoti atsakomybės jausmą už aplinkos išsaugojimą. Skatinti rūšiuoti atliekas.</p>
Pažengusiems	<p>Suteikiama galimybė plėsti žinias apie miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingus bruožus (miške vyrauja medžiai ir krūmai, pievos žolės, vandens telkinių augalai gali augti tik panirę ar pusiau panirę į vandenį ir pan.), apie gyvūnų prisitaikymą gyventi sausumoje ar vandenyje. Žaidžiant didaktinius žaidimus vaikai gilina supratimą, kad nežinomų augalų ir grybų negalima ragauti, nes jie gali būti nuodingi. Padėti sužinoti apie gyvūnus, kurie minta tik augalais ir kurie minta kitais gyvūnais, kaip jie vadinami (žolėdžiai ir plėšrūnai). Sudaromos sąlygos prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus. Skatinama nusakyti, iš ko ir kaip pagaminama duona, pieno produktai. Sudaromos sąlygos tyrinėti medžiagų savybes, daiktų sandarą ir apie tai samprotauti, stebėti gamtos reiškinius ir juos paaiškinti (rasa, vaivorykštė, vėjas). Formuojamas supratimas apie orus kitose pasaulio šalyse, dangaus kūnus</p>

	<p>(Saulė apšviečia ir šildo Žemę). Suteikiama galimybė tvarkyti ir puošti aplinką, plečiant supratimą apie elgesį gamtoje, išvykose. Pokalbių metu vaikai sužino ir paaiškina, kaip reikia taupyti elektrą, šilumą ir vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, pasakoja, kaip prie to prisideda; samprotauja apie profesijos pasirinkimą, kokių savybių reikia žmonėms, dirbantiems įvairius darbus. Padėti sužinoti apie žmonių gyvenimo būdą, jo kaitą mūsų ir kitose šalyse. Vaikai skatinami domėtis savo giminės istorija, savo gimtosios vietovės ir Lietuvos žinomais žmonėmis, kultūros ir gamtos paminklais, gali apie keletą iš jų trumpai papasakoti. Sudaromos sąlygos plėsti žinias apie aktualius visuomeninio gyvenimo įvykius. Ugdomas atsakomybės jausmas už bendrą darbą, stengiantis prisidėti, dalyvauti mokyklos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose.</p>
KIEKIO SUPRATIMAS IR SKAIČIAVIMAS	
<p>Pažinimo procesas neatsiejamas nuo sąvokų, jų ryšių, sąvokų struktūrų suvokimo – mūsų smegenys nuolat ieško, kaip palyginti, susisteminti, apibendrinti mus pasiekiančią informaciją. Kiekio supratimas ir skaičiavimas – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka. Čia svarbūs keli aspektai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skaičiaus panaudojimas kiekiui nusakyti (kiek?); • skaičiaus panaudojimas numeravimui (kelintas?); • simboliai, naudojami skaičiams pažymėti. <p>Kiekio supratimo ir skaičiavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja gebėjimas:</p> <ul style="list-style-type: none"> • suprasti daiktų kiekį, palyginti grupes pagal kiekį, naudoti matematinius simbolius; • gamtinės aplinkos pažinimas; • suprasti vietą eilėje, dėsningumus, sekas. <p>Esminė nuostata. Nusiteikęs sutelkti dėmesį, būti kantrus, valdyti emocijų raišką ir elgesį. Esminis gebėjimas. Ilgesnį laiką sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai, įsiaudrinęs geba nusiraminti, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus.</p>	
UGDYMO GAIRĖS	
<p>Ankstysis amžius (0–3 metai)</p>	<p>Vaikai mimika, gestais skatinami parodyti, ką reiškia yra/nėra, dar, taip/ne. Sudaromos sąlygos suprasti ir skirti vienas, dar vienas, du, daug, mažai (vienas, du). Vaikams sudaromos galimybės pradėti suprasti daiktų padalinimą po vieną, po lygiai. Mokosi išrikiuoti daiktus į eilę.</p>
<p>3–4 m.</p>	<p>Sudaromos galimybės vaikams skaičiuoti daiktus, palyginti kelių daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Vaikai skatinami suprasti, kad daiktai didėja, mažėja (pridedant ar atimant po vieną daiktą); daiktai dalinami po lygiai. Sudaromos galimybės vaikams vartoti kelintinius skaitvardžius pirmas, antras.</p>
<p>4–5 m.</p>	<p>Skaičiuojant daiktus, žaislus ir kt., išmoksta skaičiuoti iki 5, skatinami suprasti, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio, daiktų savybių, jų padėties erdvėje. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek trūksta? Vaikai skatinami pastebėti, kaip sudarytos daiktų/elementų sekos, sugeba pratęsti jas 1–2daiktais/elementais; bet nebūtinai laikosi tos pačios sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus/ elementus pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Vaikai skatinami skaičiuoti vartojant kelintinius skaitvardžius.</p>

5–6 m.	<p>Vaikai skatinami objektų (realių ar pavaizduotų) kieki apibūdinti skaičiumi, susieti skaičių su atitinkamu jo simboliu, sudaryti, palyginti daiktų grupes pagal kiekį.</p> <p>Vaikams sudaromos sąlygos skaičiuoti iki 10.</p> <p>Vaikai skatinami suvokti ir vartoti sąvokas daugiau/mažiau, po lygiai, vienu, dviem,...įgyja dalijimo įgūdžius daugiau/mažiau, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis.</p> <p>Sudaromos galimybės sudaryti, pratęsti įvairias sekas.</p> <p>Vis geriau tam tikra tvarka išdėlioja daugiau daiktų į vieną eilę (pvz., pagal didumą, pagal spalvos intensyvumą).</p>
Pažengusiems	<p>Sudaromos sąlygos suvokti kiekybinę skaičiaus sandarą.</p> <p>Skatinami atlikti nesudėtingus veiksmus su skaičiais bei juos pavadinti: sudėti, pridėti, atimti, kiek liks ir pan.</p> <p>Tobulinti gebėjimą vis geriau tam tikra tvarka išdėlioti daugiau daiktų į vieną eilę (pvz., pagal didumą, pagal spalvos intensyvumą).</p>
<p>FORMA, ERDVĖ, MATAVIMAI</p> <p>Vaiko pažintinė raida neatsiejama nuo vis besiplečiančio vaiko suvokimo apie daiktų panašumus ir skirtumus. Komponente forma, erdvė, matavimai išskiriami tokie aspektai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vaiko pažintis su paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis; • daikto dydžio, dydžių santykio suvokimas; • vis gerėjantis vaiko orientavimasis laike ir erdvėje. <p>Forma, erdvės ir matavimai srityje išskiriami tokie esminio gebėjimo komponentai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • daiktų tapatinimas, grupavimas, klasifikavimas pagal formą, dydį, spalvą; • matavimai; • daikto vieta ir padėtis erdvėje; • laiko tėkmė. <p>Esminė nuostata. Nusiteikęs tyrinėti aplinkos daiktus, jų ryšius ir santykius.</p> <p>Esminis gebėjimas. Skiria daiktų spalvą ir formą, dydį, dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje, sieja daiktus su jų vaizdais nuotraukose, piešiniuose. Pastebi laiko tėkmės požymius. Tapatina, grupuoja, klasifikuoja daiktus. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, talpa, tūris, laikas, daiktų panašumai ir skirtumai, daiktų tarpusavio ryšiai, santykiai, padėtis vienas kito atžvilgiu.</p>	
UGDYMO GAIRĖS	
Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	<p>Vaikai sudominami, įvairios formos, dydžio, spalvos daiktais: skatinami juos paimti, apžiūrėti, tyrinėti, atkreipiant dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartojant matytus veiksmus su daiktais.</p> <p>Rodyti vaikams pagrindines spalvas: raudoną, mėlyną, geltoną, žalią, skatinant jas įsiminti.</p> <p>Žaidžiant ieškoti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktų.</p> <p>Apžiūrinėjant paveikslėlius, nuotraukas, skatinti atpažinti anksčiau matytą daiktą.</p> <p>Vaikai pratinami atlikti nesudėtingus nurodymus, susijusius su daiktų judėjimu erdvėje, forma, dydžiu, spalva (pvz., paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.).</p> <p>Statant statinius ugdyti supratimą, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnė, o apačioje - mažesnė kaladėlės nebus tvirtas.</p> <p>Padėti suprasti ir pradėti vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis - mažas, ilgas - trumpas, sunkus - lengvas, storas - plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi, skiriasi ir pan.</p>
3–4 m.	<p>Skatinama atkreipti dėmesį į skritulio, keturkampės, kvadratinės formos daiktus, atpažinti ir atrinkti vienodos formos, dydžio ar spalvos daiktus.</p> <p>Sudaromos sąlygos manipuluoti daiktais, (juos vartyti, padėti šalia, uždėti ant, įdėti į, atsižvelgiant į daikto formą, dydį, spalvą).</p>

	<p>Siūdoma komponuoti, konstruoti, grupuoti.</p> <p>Sudaroma galimybė labai skirtingus ir vienodus daiktus lyginti pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan., dydžių skirtumams apibūdinti pradėti vartoti žodžius: didesnis - mažesnis, ilgesnis - trumpesnis, storesnis - plonesnis, aukštesnis - žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadinti dideliais, o mažesnius – mažais.</p> <p>Padėti įgyti supratimą apie dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodant kryptį (savo kūno atžvilgiu) pratinti naudoti žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn.</p> <p>Sudaromos sąlygos savo gyvenimo ritmą sieti su paros dalimis, metų laikais ir būdingais jiems požymiais.</p>
4–5 m.	<p>Sudaromos sąlygos pažinti, pavadinti, skirti trikampę, stačiakampę formas. Vaikai skatinami pastebėti mažai besiskiriančius daiktus.</p> <p>Kalbant apie spalvą, mokosi vartoti sąvokas: „vienos spalvos“, „dvispalvis“.</p> <p>Siūlyti grupuoti, komponuoti daiktus, atsižvelgiant į jų spalvą, formą arba dydį. Ugdomas gebėjimas lyginant daiktus naudoti sąlyginį matą (trečiu daiktu).</p> <p>Kalbantis apie nuotolį, atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoti sąvokas ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis.</p> <p>Padėti suprasti, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai.</p> <p>Ugdomas suvokimas, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią.</p> <p>Ugdomas gebėjimas skirti ir žodžiais išreikšti erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane – už manęs, šalia manęs, kairėje manęs ir pan.</p> <p>Vaikai skatinami judėti nurodyta kryptimi.</p> <p>Padėti suvokti praeitį, dabartį, ateitį, skirti sąvokas: šiandien, vakar, rytoj.</p>
5–6 m.	<p>Ugdomi mąstymo pradmenys: skirti plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal dydį, formą arba spalvą, matuojant atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudoti vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo kūno dalimi, trečiu daiktu).</p> <p>Suteikiama galimybė atrasti, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį medžiagos kiekį.</p> <p>Palyginant dydžius, vartoti jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.).</p> <p>Vaikai skatinami apibūdinti daiktų vietą ir padėti kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, prieš, tarp, viduje, išorėje ir kt.</p> <p>Padėti suvokti laiko tėkmę ir trukmę: jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).</p>
Pažengusiems	<p>Suteikiama galimybė tyrinėti plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį) ir erdvės figūras (kubą, rutulį); aplinkoje atrandant daiktus, savo forma primenančius šias figūras.</p> <p>Vaikai skatinami dėlioti didesnius surenkamus paveikslėlius, statyti iš smulkesnių detalių; skirti ir pavadinti, pastebėti figūrų savybes, bandyti samprotauti apie jas; sugrupuoti daiktus pagal nurodytą požymį (dydį, formą).</p> <p>Veikiant su daiktais padėti suprasti, kad tas pats daiktas gali priklausyti kelioms klasėms.</p> <p>Vaikai skatinami vaizduoti ar rikiuoti daiktus, atsižvelgiant į jų dydį (pvz., piešiant daiktus, juos išrikiuoti palei lapo kraštą nuo mažiausio iki didžiausio).</p> <p>Padėti įgyti supratimą, kada vartojamos priešingas reikšmes turinčios sąvokos: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta ir kt. (pvz., sako „aš esu didelis,</p>

	o kačiukas mažas“, bet „aš esu mažas, o namas didelis“). Aiškintis, kur yra greta (tačiau tik iš šonų, ne viršuje) esantys, bet nematomi objektai (pvz., lauko durys, sodas). Sudaromos sąlygos žaidžiant naudotis vis didesne erdve.
--	---

Komunikavimo kompetencija. Tai gebėjimas suvokti kalbos prasmes ir ją vartoti. Ši kompetencija reiškiasi visose vaiko gyvenimo srityse. Vaikas turi galimybę atrasti ir pažinti save ir pasaulį, palaikyti ir skatinti vaiko norą bendrauti su vaikais, suaugusiais ir būti greta su kitais, išreikšti save ir kurti, pasakoti, klausinėti, atsakinėti, žaisti žodžiais, garsais, suvokti gamtos ir žmogaus sukurtą grožį, perimti bendrąsias žmogaus vertybes ir pačiam jas kurti.

SAKYTINĖ KALBA

Sakytinė kalba – žmogui būdingas prigimties reiškinys. Ji yra pagrindinė žmonių bendravimo priemonė. Ja išsakoma: poreikiai, norai, reikalavimai, skundai, prašymai ir kt. Ja gaunama ir perduodama informacija, įtvirtinama atmintyje įvairios žinios apie pasaulį, samprotaujama, daromos išvados. Ja išsakomos emocijos, nusakomi jausmai. Vaiko sakytinė kalba – tai vaiko **klausymas ir kalbėjimas**. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinasi išgirsti ir suprasti girdimą kalbą, ją perpratęs – pradeda kalbėti pats.

Sakytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- aplinkinių kalbėjimo klausymasis ir supratimas,
- natūralus kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais,
- savo patirties ir išgyvenimų reiškimas kalba.

Esminė nuostata. Nusiteikęs išklausti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.

Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.

UGDYMO GAIRĖS

Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	<p>Klausymas. Sudaromos sąlygos klausytis, išklausti, suprasti kalbančiojo klausimus ir prašymus.</p> <p>Vaikai pratinami skirti griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo kalbėjimo toną, atpažinti ir džiaugtis artimiausios aplinkos garsais ir ritmais.</p> <p>Ugdomas gebėjimas suprasti savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus, veiksmu atsakyti į klausimą.</p> <p>Vaikai skatinami suprasti vaikų ir suaugusiųjų kalbą, naujus žodžius apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, reaguojant kalba, mimika, gestais.</p> <p>Sudaromos sąlygos klausytis ir suprasti trumpus tekstus, prašymus, su dienvakarė susijusius paaiškinimus, vienas po kito išsakomus nurodymus.</p> <p>Kalbėjimas. Ugdomas gebėjimas vartoti įvairius garsus ir judesius, mėgdžiodami jam tariamus garsus ir skiemenis.</p> <p>Sudaromos sąlygos vaikams dviejų trijų žodžių sakiniais kalbėti apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori, skatinami vartoti kelis trumpus žodelius objektų, veiksmų įvardijimui, norų išsakymui, tai palydinti judesiu.</p> <p>Vaikai skatinami mėgdžioti, klausinėti kartoti žodžius, veiksmus, dalyvaujant paprastuose žodiniuose žaidimuose, pokalbiuose.</p> <p>Tenkinamas vaiko poreikis bendrauti, kalbėti 3–4 žodžių sakiniais, klausinėti apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus, atsakyti į elementarius klausimus.</p> <p>Siūloma kartus su suaugusiuoju dainuoti, deklamuoti, užbaigti žinomų pasakų, eilėraščių frazes,</p> <p>Vaikai skatinami sakyti „ačiū“, „prašau“, domėtis televizijos laidelėmis vaikams</p>
---------------------------------------	---

3–4 m.	<p>Klausymas. Vaikai skatinami klausytis tautosakos, grožinės literatūros tarmiškai ir literatūrine kalba. Ugdomas gebėjimas išklaudyti, reaguoti į nurodymus.</p> <p>Kalbėjimas. Vaikai skatinami kalbėti, klausinėti, užkalbinti, prašyti, pašaukti, kartais laikydami elementarių kalbinio etiketo normų. Ugdomas gebėjimas įvardinti aplinkoje matomus veiksmus (mato ir matė, girdi ir girdėjo, jaučia ir jautė, veikia ir veikė), naudojant elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. Ugdyti kalbinę raišką, skatinti deklamuoti, atkurti trumpas pasakas, pridėdant savo žodžius, pasakojimą palydint gestais ir mimika. Sudaromos sąlygos žaisti garsais ir žodžiais.</p>
4–5 m.	<p>Klausymas. Vaikai skatinami klausytis įvairaus turinio tekstų apie aplinką, reiškinius, įvykius, klausytis gyvai ir įrašų. Ugdomas gebėjimas klausinėti, išgirsti pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose.</p> <p>Kalbėjimas. Vaikai pratinasi kalbėti žiūrint į akis, apie tai, ką žino, veikia, ko nori, nesupratus paaiškina. Šnekamojoje kalboje vartoja žodžius, įvardijančius įvairią techniką, transporto priemones, prietaisus. Vaikai skatinami kalbėti, pasakoti apie matytus filmukus, laidas, įvykius, tai siedami su žmonių gyvenimu, gamtos reiškiniais. Skatinamas vaikų kalbinis aktyvumas, sekant ir kuriant pasakas, istorijas, deklamuojant, dainuojant pasakų eiliuotus intarpus.</p>
5–6 m.	<p>Klausymas. Pratinasi suvokti kalbos grožį, klausantis įrašų, įvairių stilių tekstų, tautosakos bendrine kalba ir tarme. Vaikai mokosi išgirsti žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę; pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Vaikai skatinami sekti ir suvokti knygelės, pasakojimo, pokalbio eigą, suprasti ir interpretuoti.</p> <p>Kalbėjimas. Vaikai mokosi kalbėti natūraliai atliepdami bendravimo situaciją, vartodami vaizdingus žodžius, technologinius terminus (mikrofonas, klaviatūra ir kt.). Vaikai skatinami svarstyti, pasakoti, įvardinant įvairias detales, savybes, būsenas, vartojant naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Vaikai skatinami komentuoti meno kūrinius, atpasakoti įvairaus pobūdžio tekstus, kurti ir pasakoti įvairias istorijas, deklamuoti savo sukurtus kūrinius, žaisti žodžiais, bandyti juokauti, kalbėti „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Vaikai mokosi keisti balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas.</p>
Pažengusiems	<p>Klausymas. Vaikai mokosi nepertraukiant klausyti pasakojimų, samprotavimų, komentarų, suprasti perkeltines kalbėjimo prasmes, išgirsti ir įvardinti skirtumus tarp literatūriškai ir tarmiškai tariamų garsų, skaitomų žodžių, išklaudyti ir suprasti 3–4 dalių instrukcijas, nurodymus. Vaikai mokosi suprasti kūrinio turinį, sekti ir suvokti kūrinio eigą. Vaikai skatinami klausytis TV ir radijo laidų vaikams.</p> <p>Kalbėjimas. Sudaromos sąlygos vaikams kalbėti, pasakoti, apie jų norus, kelių įvykių istorijas, spaudinių iliustracijas pasakojimą palydint pantomima. Vaikai mokosi spręsti konfliktus, tartis, nusakyti žaidimo, veiklos taisykles, pagal taisykles kalbėtis telefonu. Sudaromos sąlygos žaisti kalba, girdėtus kūrinių kalbinės raiškos elementus vartoti kalboje.</p>

RAŠYTINĖ KALBA

Rašytinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas. Ji perprantama natūralioje aplinkoje, savarankiškoje paties vaiko veikloje, atsiradus ar sužadinus poreikį ką tai parašyti ir perskaityti.

Rašymas – tai ne raidžių ar žodžių rašymo ir skaitymo mokymas. Rašymas prasideda pirmomis vaiko braukomomis linijomis, taškeliais, keverzonėmis, atsitiktinai parašytais raidžių elementais, raidėmis. **Skaitymas** – labai sudėtingas skaitymo gebėjimų formavimasis, kurį lemia vaiko įgudimas klausyti ir kalbėti bei jo gyvenimiška patirtis. Vaiko skaitymas – dvilypis. Iš vienos pusės – tai simbolių, brėžinių atpažinimas, iš kitos – prasmės, kurią simbolis ar brėžinys reiškia, supratimas. Vaikas nuolat skatinamas papasakoti apie savo keverzones, piešinėlius, knygų iliustracijas, imituoti skaitymą, pačiam skaitinėti ir pan.

Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- raidžių, žodžių bei įvairių simbolių atpažinimas,
- raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas/piešimas,
- trumpų žodelių skaitymas.

Esminė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.

UGDYMO GAIRĖS

Ankstysis amžius (0–3 metai)	<p>Skaitymas. Vaikams suteikiama galimybė vartyti, žiūrinėti, įvairias knygutes, paveikslėlius, taisyklingai laikyti knygą. Savo pavyzdžiu vaikai skatinami vartyti knygutes: rodyti paveikslėliuose vaizduojamus konkrečius daiktus, juos pavadinti, pastebėti ne tik paveikslėlius, bet ir tekstą, aplinkoje parodyti esančias raides, žodžius, simbolius, atpažinti mėgstamas knygas.</p> <p>Rašymas. Vaikams sudaromos galimybės domėtis įvairiais rašikliais. Savo pavyzdžiu vaikai skatinami įvairiais rašikliais, spontaniškai braukti popieriaus lape. Siūloma vaikams piešti, keverzoti vertikalias ir horizontalias keverzones.</p>
3–4 m.	<p>Skaitymas. Sudaromos sąlygos domėtis knygomis. Vartant knygas vaikai skatinami imituoti skaitymą įvardinti veikėjus, jų bruožus, veiksmus. Vaikai skatinami pasakyti, ar patinka knyga, atpažinti skaitytą knygą. Padėti suvokti, kad skaityti visada malonu.</p> <p>Rašymas. Sužadinamas noras domėtis ne tik įvairiais rašikliais, bet ir kompiuteriu. Suteikiama galimybė įvairioje veikloje manipuluoti įvairiais simboliais, domėtis raidėmis, piešiniuose ir keverzonėse vaizduoti raides ir jų elementus.</p>
4–5 m.	<p>Skaitymas. Sudaroma aplinka, skatinanti vaikus domėtis abėcėlės raidėmis. Padėti suprasti, kad raidės turi savo pavadinimą, ir specifinę grafinę raišką. Vaikai skatinami suvokti matomų, spausdintinių raidžių ir kai kurių žodžių prasmę. Žaidimais pratinti atpažinti žodžius, prasidedančius tą pačią raide. Sužadinti norą kurti pasakas, sugalvoti pavadinimus paveikslėliams, knygelėms, įvardinti skaitomo teksto, veikėjų bruožus, atpasakoti pasaką.</p> <p>Rašymas. Vaikai skatinami kurti rankų darbo knygeles. Sudaromos sąlygos apžiūrinėti kalendorius, valgiaraščius, bukletus, reklamas ir pan., padėti suprasti skirtingų spausdintinių funkcijas. Skatinti vaikus iliustruoti perskaitytas pasakas, istorijas, mėginti rašyti raides, įsiminti ir užrašyti savo vardo raidę, braižyti schemas, grafikus, aiškinti planus. Suteikiama galimybė kompiuteriu spausdinti savo vardą, trumpus žodelius.</p>
5–6 m.	<p>Skaitymas. Sudaromos sąlygos domėtis knygomis, iliustracijomis, įvairiais</p>

	<p>rašytiniais tektais.</p> <p>Vaikai skatinami skaityti, vartyti įvairias knygas, pasakoti patirtus įspūdžius, nutikimus, kurti išgalvotas istorijas, apibūdinti patikusius daiktus, reiškinius. Padėti vaikams suprasti ryšį tarp knygos ir asmeninės patirties. Padėti suvokti nesudėtingų tekstų siužetus, paprastą informaciją. Palaikyti vaiko domėjimąsi raidėmis, skatinant pažinti abėcėlę. Ugdomas vaikų gebėjimas skirti žodžius sudarančius garsus, atpažinti parašytą žodį.</p> <p>Vaikai skatinami skaityti užrašus, kuriuos mato aplinkoje, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, įstaigų pavadinimus.</p> <p>Rašymas. Padėti suvokti rašymo tikslus.</p> <p>Vaikai skatinami domėtis grafiniais simboliais (raidėmis, žodžiais, tekstais, užrašais ir kt.), užrašyti savo vardą, kopijuoti aplinkoje matomus žodžius, piešiniuose užrašyti atskirų objektų pavadinimus. Pratinti įvairiais simboliais perteikti informaciją. Vaikams sudaroma galimybė kompiuteriu rašyti raides, žodžius.</p>
Pažengusiems	<p>Skaitymas. Vaikai skatinami gerbti ir tausoti knygas, suvokti knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas. Pagal knygos iliustracijas vaikai skatinami imituoti skaitymą, iš patirties kurti pasakojimą. Padėti vaikams atpažinti keletą įvairiu šriftu parašytų raidžių, pavadinti kelis skiriamuosius ženklus, teisingai įvardinti puslapį, sakinį, žodį, raidę.</p> <p>Rašymas. Tobulinami vaikų gebėjimai piešiniu, rašinėjimais, raidėmis vaizduoti savo patirtį, išgyvenimus, norus.</p> <p>Vaikai skatinami piešiniuose, po darbeliais, įvairiuose laiškeliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašyti atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius, rašyti nepaisant žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių.</p>

Sveikatos saugojimo kompetencija. Vaiko suvokimą atitinkanti sveikatos, higienos ir saugumo samprata, nuostata būti judriam, aktyviam, veikliam, tinkamo maitinimosi, aprangos, poilsio, miego ir fizinio judėjimo svarbos sveikatai supratimas bei sveikos gyvensenos įgūdžiai, gebėjimas jausti ir valdyti savo kūną, keičiant judėjimo kryptį, tempą, jėgą, išlaikyti pusiausvyrą, trumpam išbūti nejudriam, gebėjimas priimti sveikam augimui palankius sprendimus, mokymasis įveikti įtampą, atsipalaiduoti, partneriškai bendrauti.

FIZINIS AKTYVUMAS

Fizinis aktyvumas – prigimtinė vaiko reikmė. Tai spontaniškas vaiko judėjimas ir auklėtojų tikslingai organizuotas judėjimas, siekiant ugdyti fizines vaiko ypatybes (lankstumą, vikrumą, išvermę, greitumą, judesių koordinaciją, pusiausvyrą). Ikimokyklinio amžiaus vaikams savo kūno įgūdžių valdymas arba, kitaip tariant, stambioji ir smulkioji motorika, lavėja itin sparčiai.

Stambiosios motorikos įgūdžiai: ėjimas, bėgimas, šokinėjimas, strikinėjimas, pusiausvyros išlaikymas judant, laipiojimas aukštyn ir žemyn, važinėjimas triratuku, dviratuku.

Smulkiosios motorikos įgūdžiai: pirštų, delno, riešo, koordinuoti akių ir rankos judesiai, gebėjimas naudoti piešimo, rašymo priemones, kirpti žirkklėmis.

Fizinio aktyvumo srityje išskiriami tokie esminio gebėjimo komponentai:

- Stambiosios motorikos įgūdžiai;
- Smulkiosios motorikos įgūdžiai;
- Rankų–akių koordinacija.

Esminė nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda.

Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas

pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai, atlieka veiksmus, kuriems būtina akių–rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.	
UGDYMO GAIRĖS	
Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	<p>Vaikai skatinami šliaužti, ropoti, savarankiškai judant prie norimo žaislo, pasiimti, paskui jį padėti atgal.</p> <p>Siūloma mėginti atsistoti į ką nors įsitvėrus, atsistojus išlaikyti pusiausvyrą, skatinant eiti, žingsniuoti laikantis.</p> <p>Siekama, kad stumdamas ar tempdamas daiktą, žaislą, vaikas bėgtų tiesiom kojom, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumtųsi kojomis, perlįstų per kliūtis keturpėsčia, bandytų lipti laiptais pristatomuoju žingsniu, užlipus ant neaukštų pakilimų, mėgintų nuo jų nulipti.</p> <p>Sudaromos sąlygos paimti įvairius žaislus, daiktus pasukant riešą, apvertus plaštaką delnu žemyn, aukštyn, paimti iš viršaus apimant pirštais, perimti daiktus iš vienos rankos į kitą, atlikus veiksmą – paploti. Išmokus naują judesį, jį pakartoti keletą kartų.</p> <p>Vaikai skatinti žaisti su kamuoliu, jį ridenti, spirti, mesti ir gaudyti abiem rankomis, taikyti į tikslą.</p> <p>Sudaromos galimybės šokinėti į viršų abiem kojomis, peršokti per nubrėžtą liniją, lipti laiptais pakaitiniu žingsniu laikantis suaugusiojo rankos ar turėklų.</p> <p>Ugdomas gebėjimas derinti akies - rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius konstruojant, veriant, dėliojant.</p>
3–4 m.	<p>Sudaromos sąlygos atrasti kūno dalių judėjimo būdus, pajusti, kaip jos juda: pasistiebt, atsistoti ant kulnų, ant pirštų galų, atsisėdus ir stovint atlikti įvairius judesius kojomis bei rankomis.</p> <p>Sudaroma galimybė ridenti, mesti sunkų ir lengvą kamuolį, jį gaudyti.</p> <p>Vaikai drąsinami greitai eiti nedideliame aukštyje (gimnastikos suoleliu, pakelta lenta), eiti įveikiant kliūtis (lazdą, kėglį). Siūloma lipti laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikant už turėklų.</p> <p>Vaikai skatinami minti ir vairuoti triratuką.</p>
4–5 m.	<p>Vaikai pratinami rikiuotis į vorą, rasti savo vietą eilėje, išretėti į kairę, dešinę.</p> <p>Skatinami eiti pristatant pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, eiti aukštai keliant kelius, atliekant judesius rankomis.</p> <p>Sudaromos sąlygos bėgioti vingiais, ant pirštų galų, greitėjant ir lėtėjant, peršokant žemas kliūtis.</p> <p>Ugdomas gebėjimas šokinėti abiem kojomis vietoje, judant pirmyn, ant vienos kojos, šokinėti per virvutę, pašokti siekiant daikto.</p> <p>Vaikai skatinami atlikti įvairius judesius rankomis, pirštais: verti raiščius, smulkius daiktus, užsisegti, atsisegti sagas ir pan.</p> <p>Sudaroma galimybė naudoti rašiklį, žirkles, juos taisyklingai laikyti.</p> <p>Vaikai skatinami spirti kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gaudyti, mušinėti, įsisupti ir suptis sūpynėmis.</p>
5–6 m.	<p>Vaikai skatinami įvairiai judėti erdvėje: gyvatėle, atbulomis, šonu, kryžminių žingsniu, bėgti pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keliant kelius.</p> <p>Vaikai skatinami atlikti judesius, lavinančius viso kūno koordinaciją: šliaužti, lipti, bėgti suoliuku keturpėsčia, ropoti nuožulnia lenta, gimnastikos suoleliu, jį perlįpti.</p> <p>Sudaromos sąlygos šokinėti ant vienos kojos judant pirmyn, šokti į tolį, aukštį, atlikti judesius nekeičiant kūno padėties erdvėje: stovint ar sėdint pasisukti į kairę, dešinę, sukti liemenį, išsilenkti.</p> <p>Sudaromos sąlygos vaikams atlikti judesius kojomis stovint: moti ištiestą koją pirmyn ir atgal, peržengti per įvairius rankomis laikomus įrankius; sėdint: kojų pirštais paimti įvairius daiktus, tiesiomis kojomis perimti daiktą iš vienos kojos</p>

	<p>į kitą; gulint: pakėlus kojas aukštyn, paliesti gimnastikos sienelę už galvos, sukti ratus kojomis.</p> <p>Vaikai skatinami ieškoti ekstremalių judesių: galynėtis, traukti virvę, išlaikyti kūną nejudrumo, rimties būsenoje, kyboti ant sienelės, ant į šalį ištiestų rankų laikyti nesunkius smėlio maišelius ir pan.</p> <p>Sudaroma galimybė vaikams žaisti komandomis, atlikti sporto žaidimų elementus su kamuoliu, derinant veiksmus, važiuoti dviračiu.</p> <p>Vaikai mokosi rankos ir pirštų judesius atlikti vikriau, greičiau, kruopščiau, tiksliau valdyti rašiklį bei žirkles.</p>
Pažengusiems	<p>Vaikai drąsinami bėgioti, laiptuoti, šokinėti, ropoti, eiti keičiant greitį, staigiai sustoti, greitai pajudėti iš vietos. Mokomi išlaikyti saugų atstumą einant, bėgant šalia draugo, būryje.</p> <p>Sudaroma galimybė vaikams derinti du (ar daugiau) judesius: bėgti ir varytis, spirti kamuolį, bėgti ir mojuoti rankomis, kaspinais; šokinėti derinant du skirtingus rankų ir kojų judesius: šokti per virvutę, žaisti „klases“ ir pan.</p> <p>Organizuojami komandiniai žaidimai metant ir pataikant kamuolį į krepšį, vartus, taikinį.</p> <p>Vaikai skatinami rašiklį ir žirkles laikyti taisyklingai, mokomi kirpti gana tiksliai, sulenkti popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis, tiksliai kopijuoti formas, raides.</p>
<p>KASDIENINIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI</p> <p>Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai tai:</p> <p>Vaiko asmeniniai mitybos įgūdžiai – ką, kiek vaikas valgo;</p> <p>Vaiko asmeniniai valgyimo įgūdžiai – kaip vaikas valgo;</p> <p>Vaiko kūno švara;</p> <p>Vaiko aprangos švara;</p> <p>Aplinkos švaros ir tvarkos įpročiai.</p> <p>Įgydamas kasdieninio gyvenimo įgūdžius, vaikas ugdo savarankiškumą, tvarkingumą, atsakingumą, saugumą ir sveikatą.</p> <p>Esminė nuostata. Noriai įvaldo sveikam kasdieniniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.</p> <p>Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu. Prižiūri savo išorę: prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.</p>	
UGDYMO GAIRĖS	
Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	<p>Vaikai pratinami savarankiškai valgyti, gerti, naudotis stalo įrankiais.</p> <p>Suaugusiojo padedami vaikai mokosi apsirengti ir nusirengti; plautis bei šluostytis rankas, padėti žaislus į vietą.</p> <p>Skatinami reikšti savo pageidavimus: valgyti, gerti, prašytis į tualetą.</p>
3–4 m.	<p>Sudaromos sąlygos laikytis asmens higienos įgūdžių ir įpročių: praustis naudojant muilą, rankšluostį, po valgio skalauti burną vandeniu.</p> <p>Vaikai pratinasi savarankiškai naudotis tualetu, nosine, valgydami laikytis mitybos higienos įpročių – valgyti tvarkingai, naudotis stalo įrankiais.</p> <p>Žiūrinėdami plakatus, paveikslėlius sužino žinių apie pavojingus daiktus, galimus pavojus.</p>
4–5 m.	<p>Kalbėdami, diskutuodami vaikai aiškinasi, kuris maistas sveikas ir naudingas;</p> <p>Vaikai skatinami tvarkingai valgyti, praustis, taisyklingai sėdėti, vaikščioti, savarankiškai rengtis, autis, susitvarkyti žaislus.</p> <p>Kuria elgesio taisykles, aiškinasi, kaip apsaugoti save ir kitus.</p>
5–6 m.	<p>Vaikai pratinami serviruoti, sutvarkyti stalą.</p> <p>Vaikai skatinami domėtis, kodėl reikia valgyti, kokius produktus valgyti sveika, kurių vartojimą reikėtų riboti.</p> <p>Suaugusiųjų padedami vaikai pratinasi pasirinkti drabužius pagal orą.</p>

	Gamindami maistą, karpydami, pjaustydami pratinasi saugiai naudotis aštriais įrankiais. Skatinami laikytis saugaus elgesio taisyklių.
Pažengusiems	Domisi, ką reikia daryti, kad būtum sveikas: stengiasi valgyti įvairų maistą, gerti vandenį; taisyklingai vaikščioti, sėdėti, stovėti. Vaikai skatinami savarankiškai susitvarkyti darbo vietą, pasirinkus tinkamus pagal orą drabužius ir avalynę apsirengti ir nusirengti, apsiauti ir nusiauti; laikytis asmeninės higienos, šukuotis. Dalyvaudami kasdienėje veikloje, skatinami laikytis susitartų saugaus elgesio taisyklių. Aiškinasi saugaus eismo taisykles.

Meninė kompetencija. Tai vaiko gebėjimas išivaizduoti, pajauti, kurti, grožėtis. Tai vaiko atvirumas estetiniams išpūdžiams, jautrumas gamtos, vaiką supančios aplinkos bei meninių kūrinių grožiui, poreikis išreikšti save meno kalba (spalvomis, linijomis, muzikos garsais ir judesiais, raiškiu žodžiu ir vaidyba), gebėjimas tyrinėti įvairias meninės raiškos priemones, spontaniškai išreikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis bei santykį su pasauliu, atrasti individualų, savitą raiškos stilių, gebėjimas kurti vaizduojant, muzikuojant, vaidinant, šokant, žaidžiant.

ESTETINIS SUVOKIMAS

Vaiko estetiškas suvokimas reiškiasi gebėjimu matyti, jausti, suvokti ir vertinti aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį bei patiems jį kurti. Tai vaiko estetinių galių – išgyvenimų, intuicijos, jausenos, jautrumo, jausmų, emocijų, skonio, supratimo, suvokimo, poreikių, veiklos ir kūrybos – visuma.

Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- estetiškas suvokimas – meno, savo ir kitų kūrybos bei aplinkos estetikos suvokimas;
- estetiškas jautrumas – gebėjimas pastebėti, įžvelgti grožį ir juo gėrėtis, nuostatos ir poreikis grožiui bei jo kūrimui;
- estetiškas vertinimas – nusiteikimas gerbti ir tausoti grožio vertybes; meno, gamtos, aplinkos, žmonių santykių ir veiklos, savo ir kitų meninės kūrybos estetiškas vertinimas.

Esminė nuostata. Domisi, gėrisi, grožisi aplinka, meno kūrinių, menine veikla.

Esminis gebėjimas. Jaučia, suvokia ir apibūdina elementarius muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno ypatumus, grožisi meno kūrinių, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, žavisi aplinkos grožiu, dalijasi išgyvenimais, išpūdžiais, pastebėjimais vertinimais.

UGDYMO GAIRĖS

Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	Vaikai trumpam sudominami ryškiais, gražiais žaislais, daiktais, spalvingais paveikslėliais, muzikiniais garsais, šokio judesiais, siekiant vaiko dėmesio sutelkimo. Suaugusiojo skatinami vaikai skirtingai reaguoja į besikeičiančias intonacijas, muzikos garsus, matydami gražius gamtos bei aplinkos vaizdus, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Sudaromos sąlygos sudominti vaikus vaidinimo veikėjais, rateliais, šokiais, siekiant, kad patys atpažintų, rodytų, imituotų. Ugdomas vaiko gebėjimas emociškai reaguoti į garsus, intonacijas, žodžių skambesį, žiūrint piešinėlius, knygelėlių iliustracijas, žaislus, džiaugtis savo apranga. Pažiūrėjus vaidinimo, šokio, paklausius dainelės, vaikai skatinami žodžiu, mimika, gestu pasakyti, parodyti, ar patiko.
3–4 m.	Suaugusiųjų skatinami vaikai keliais žodžiais ar sakiniiais pasako išpūdžius apie dailės kūrinius, vaidinimus, knygelėlių iliustracijas, klausytą muziką, eilėraščius, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų

	<p>detales.</p> <p>Klausydami įvairios muzikos, stebėdami meno kūrinį, aplinką, vaikai pratinami reaguoti į įvairaus pobūdžio meną, džiaugtis menine veikla (daina, šokių, vaidinimu).</p> <p>Sudaromos sąlygos žiūrėti šokių, vaidinimą, apžiūrėti dailės darbelius, žaislus, skatinant vaikus pasakyti savo nuomonę, reaguoti į kitų vertinimus.</p>
4–5 m.	<p>Apsilankius spektakliuose, parodose, koncertuose, vaikai skatinami dalintis patirtais įspūdžiais.</p> <p>Vaikai pratinami pasakyti savo nuomonę apie kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, nuotaiką, spalvas, veiksmus).</p> <p>Vaikai pratinami emociškai reaguoti į įvairaus pobūdžio muziką, šokių, dainą, išreiškiant tai dailės darbeliu, papasakojant, ką vaizduoja savo kūrinėliuose.</p> <p>Ugdomas gebėjimas mėgautis išraiškinga, motyvuota, gyva vaiko vaidyba, muzikavimu, meninės veiklos eiga, gerėtis savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais.</p> <p>Vaikai skatinami pasakyti savo nuomonę apie vaidinimą, šokių, dainą, pratinami gerėtis dailės darbais, aplinka, tautodaile, grožėtis gamtos spalvomis, formomis, garsais.</p>
5–6 m.	<p>Vaikai skatinami pasakyti savo nuomonę apie dailės darbą, vaidinimą, šokių, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus, kūrinio siužetą, įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius.</p> <p>Vaikai skatinami pasakoti, dalintis įspūdžiais, gerėtis ir grožėtis savo ir kitų menine kūryba, pasakyti savo nuomonę, kodėl gražu.</p> <p>Sudaromos sąlygos vaikams šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti, tai atliekant kuo gražiau.</p>
Pažengusiems	<p>Vaikai skatinami pasakyti savo nuomonę apie dailės darbą, vaidinimą, šokių, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus, kūrinio siužetą, įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius.</p> <p>Vaikai skatinami pasakoti, dalintis įspūdžiais, gerėtis ir grožėtis savo ir kitų menine kūryba, pasakyti savo nuomonę, kodėl gražu.</p> <p>Sudaromos sąlygos vaikams šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti, tai atliekant kuo gražiau.</p> <p>Vaikai skatinami pasakyti savo nuomonę apie dailės darbą, vaidinimą, šokių, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus, kūrinio siužetą, įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius.</p> <p>Vaikai skatinami pasakoti, dalintis įspūdžiais, gerėtis ir grožėtis savo ir kitų menine kūryba, pasakyti savo nuomonę, kodėl gražu.</p> <p>Sudaromos sąlygos vaikams šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti, tai atliekant kuo gražiau.</p> <p>Palaikyti vaikų norą matyti ir kurti grožį kasdieninėje aplinkoje.</p>

MENINĖ RAIŠKA

Vaiko meninė raiška – tai vaiko įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties, reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Ji apima muziką, šokių, vaidybą ir vizualinį meną.

Muzika – tai vaiko raiška garsu, melodija, ritmu, dainuojant, grojant, ritmuojant, klausantis muzikos, kuriant, improvizuojant.

Šokis – tai vaiko raiška judesiu šokant liaudies ratelius, šokamuosius žaidimus ir improvizuotai kuriant trumpas judesius, nesusijusių su šokio žanru, sekas.

Vaidyba – tai veikėjo vaizdavimas naudojant improvizuotus savo paties ar lėlės (žaislo) judesius, veiksmus, žodžius, balso intonacijas, veido mimiką. Kiekvienas vaikas vaidindamas, vaizduodamas reiškia savo požiūrį ir supratimą.

Vizualinis menas – tai vaiko raiška vaizdų kalba tapant, liejant akvarele, piešiant tradicinėmis ir

skaitmeninėmis priemonėmis, lipdant, konstruojant, aplikuojant, spauduojant, lankstant, karpant ir kt.

Meninės raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- emocijų, patirties, minčių, įspūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais;
- meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas;
- meninė kūryba ir improvizacija.

Esminė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.

Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

UGDYMO GAIRĖS

<p>Ankstyvasis amžius (0–3 metai)</p>	<p>Muzika. Vaikai skatinami atkreipti dėmesį į instrumentu išgaunamo garso skambesį, pamėgdžioti suaugusiųjų balso intonacijas balsu. Siūloma skambant muzikai paploti, patrepsėti, pastuksenti kokiu nors daiktu. Pratinti klausytis muzikos kūrinėlių. Vaikai skatinami dainuoti daineles, susidedančias iš trumpų skiemenų bei dviejų –keturių garsų. Vaikai pratinami žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius, imituoti tekstą judesiais. Sudaromos galimybės tyrinėti bei išgauti garsą ritminiais muzikos instrumentais.</p> <p>Šokis. Vaikai skatinami suskambėjus muzikai paploti, pasiklausyti ir vėl paploti. Skatinami mėgdžioti žaidimų judesius, rankų ir kojų judesiais reaguoti į muziką. Skatinami mėgdžioti gyvūnų, augalų judesius, eiti, pritūpti, pasisukti.</p> <p>Žaidimai/vaidyba. Kalbinami, žaidinami vaikai reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodami žaislu, daiktu. Vaikai skatinami kurti ir žaisti vaidybinius žaidimus, kartoti veikėjų veiksmų seką.</p> <p>Vizualinis menas. Pratinti storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoti, braukyti, tepti, spaudinėti paliekant pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes).</p> <p>Sudaromos sąlygos atrasti ir džiaugtis dailės priemonėmis, jas apžiūrėti. Skatinti spontaniškai keverzoti „rankų judesių“ piešinius, juos apžiūrėti. Kartu su vaiku pasidžiaugti dailės priemonės paliekamu pėdsaku ir patirtais jutimais (tirštais dažais, minkšta tešla), siekti pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. Suteikti galimybę tyrinėti ir atrasti dailės medžiagų ir priemonių skirtingus veikimo su jomis būdus (braukyti pirštais, varvinti dažus, maigyti tešlą). Sudaryti sąlygas eksperimentuoti dailės priemonėmis ir medžiagomis, tyrinėti įvairius veikimo su jomis būdus. Piešiant, spauduojant, tapant, konstruojant skatinti vaikus mėgautis procesu, o ne rezultatu. Matyti ir atrasti savo keverzonėse daiktus ar įvykius.</p>
<p>3–4 m.</p>	<p>Muzika. Vaikams sudaromos sąlygos klausytis trumpų vokalinių, instrumentinių kūrinėlių, įrašų su gamtos garsais bei skatinami juos apibudinti. Skatinami kartu su kitais dainuoti trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Skatinami dainuoti garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau. Mokomi žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelių, atliekant keletą nesudėtingų judesių: eiti, bėgti rateliu, trepsėti, ploti, mojuoti, suktis po vieną ir už</p>

	<p>parankių.</p> <p>Mokomi išgauti garsą „kūno“, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais. Skatinami improvizuoti skanduoti, ploti, trepsėti, stuksenti, spontaniškai kurti ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams.</p> <p>Šokis. Mokomi žaisti vaizduojamuosius, šokamuosius žaidimus šokti trijų – keturių natūralių judesių šokius.</p> <p>Skatinami kurti trijų – keturių natūralių judesių seką.</p> <p>Žaidimai/vaidyba. Vaikams sudaromos sąlygos žaidžiant atkurti matytų situacijų fragmentus, panaudojant tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Skatinti kurti dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoti, žaidžiant atsipalaiduoti.</p> <p>Sudaromos sąlygas muzikiniuose rateliuose kurti ar savaip perteikti veiksmus, judesius vaizduojantį veikėją, reikšti emocijas.</p> <p>Vizualinis menas. Vaikai skatinami patirtį išreikšti naudojant įvairias linijas, jų derinius, dėmes, geometrines ir laisvas formas, spalvas, pamatyti ir atrasti išgaunamus šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardyti.</p> <p>Sudaromos galimybės kurti spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo metu dažnai kinta, skatinti kūrybos procesą palydėti pasakojimu, gestais, mimika.</p>
4–5 m.	<p>Muzika. Vaikai skatinami klausytis vokalinės bei instrumentinės muzikos, savais žodžiais apibūdinti kilusius įspūdžius.</p> <p>Mokomi atpažinti smuiko, būgno, dūdelės, varpelio tembrus, girdėtus kūrinus, dainuoti vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, tiksliau intonuoti, teisingai artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingai stovėti, kvėpuoti.</p> <p>Vaikai skatinami ritminiais, melodiniais, „gamtos“, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritarti dainoms, šokiams, tyrinėti jų skambėjimo tembrus.</p> <p>Skatinami improvizuoti balsu, vaikiškais muzikos instrumentais kurti ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. Improvizuoti, kurti judesius rateliams, žaidimams.</p> <p>Šokis. Mokyti savarankiškai sumažinti ir padidinti ratelį, šokti bėgamuoju žingsniu, šokti sukamuosius ratelius, paprastų žingsnių autorinius ir penkių-šešių natūralių judesių šokius.</p> <p>Skatinti šokti improvizuotai kuriant penkių-šešių natūralių judesių seką reaguojant į muziką, išreiškiant aplinkos vaizdus.</p> <p>Vaidyba. Vaikai skatinami vaidinti stalo, lėlių teatre, vaizduoti realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoti vyksmą, dialogus, monologus, keisti balso intonacijas.</p> <p>Sudaromos galimybės susikurti žaidimo aplinką, panaudojant daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose skatinti vaikus kurti savaip perteikti 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, nuotaiką.</p> <p>Vizualinis menas. Vaikai skatinami savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreikšti kitiems atpažįstamais vaizdais, išryškinti vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales, kurti pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti.</p> <p>Sudaromos galimybės eksperimentuoti tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kurti sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoti, piešti skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).</p> <p>Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtodamas vyksmą, dialogus, monologus, keisdamas balso intonacijas,</p>

	<p>išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes.</p> <p>Sudaromos sąlygos kurti ištisą žaidimo aplinką, panaudojant daiktus, drabužius, reikmenis, muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kurti ar savaip perteikti 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, nuotaiką.</p>
5–6 m.	<p>Muzika. Vaikams sudaromos sąlygos klausytis įvairaus stiliaus muzikos kūrinių.</p> <p>Skatinami tyrinėti girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus.</p> <p>Ugdomas vaikų gebėjimas nupasakoti kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skirti kai kuriuos instrumentus.</p> <p>Mokomi dainuoti trumpas daineles kanonu įsiklausant į savo ir draugų dainavimą.</p> <p>Mokyti išgauti 2–3 garsų melodijas vaikiškais muzikos instrumentais.</p> <p>Skatinti pritarti suaugusiojo grojimui, atliekant muzikines pjeses solo ir „orkestre“, sekant „dirigento“ judesius, stengtis kartu pradėti ir baigti kūrinėlį.</p> <p>Vaikai skatinami improvizuoti balsu, muzikos instrumentu kurti melodiją trumpam tekstui, paveikslui, žaisti muzikinius dialogus, kurti judesius kontrastingo pobūdžio muzikai.</p> <p>Šokis. Mokyti šokti šokius ratu, vienoje linijoje, su įvairiais žingsniais ir elementais bei sudėtingesnių ratelių (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius.</p> <p>Mokyti judesių grakštumo, plastiškumo.</p> <p>Vaikai skatinami šokti improvizuotai kuriant septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikiant trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškiant erdvės (aukštai–žemai) ir laiko (greitai–lėtai) elementus.</p> <p>Vaidyba. Vaikai skatinami kurti lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoti trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleisti jų norus, emocijas būsenas, žaidžiant muzikinius žaidimus ir ratelius perteikti veikėjo mintis, emocijas.</p> <p>Siūloma tikslingai naudoti daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką.</p> <p>Vizualinis menas. Vaikai skatinami detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoti realias ir fantastines istorijas, įvykius.</p> <p>Ugdomas vaikų gebėjimas vaizdus papildyti grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.).</p> <p>Sudaromos sąlygos kurti bendrus dailės darbus.</p> <p>Vaikai skatinami kurti pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bandyti jį įgyvendinti, tikslingai pasirinkti dailės priemones ir technikas.</p> <p>Sudaromos galimybės eksperimentuoti mišriomis dailės technikomis, skaitmeninėmis technologijomis (skaitmeninio piešimo programomis, fotografija).</p>
Pažengusiems	<p>Muzika. Suteikiama galimybė vaikams klausytis kompozitorių ir liaudiškos muzikos kūrinių.</p> <p>Vaikai skatinami išiminti klausytų kūrinių autorius ir atpažinti liaudiškos muzikos kūrinius, melodijos judėjimo kryptį, dermę, atlikimo rūšis.</p> <p>Mokomi dainuoti dainas kapela ir su instrumentiniu pritarimu. Dainuoti oktavo ribose solo, ansamblyje ir visa grupe.</p> <p>Vaikai skatinami improvizuoti, šokti, eina ratelių pagal skirtingą muzikos charakterį, muzikos tempą, muzikines frazes, šokio dalių kaitą.</p> <p>Vaikai skatinami savarankiškai pradėti šokti po muzikinės įžangos. Smagiai, lengvai, išraiškingai šokti su priemonėmis ir be jų.</p> <p>Vaikai skatinami groti ritmiškai, aiškiai, taisyklingai sėdėti, laikyti instrumentą (būgnelį, trikampį, molio švilpynę ir kt.) ir pritarti dainoms, šokiams, rateliams,</p>

	<p>muzikiniams žaidimams.</p> <p>Sudaromos galimybės kurti ritmus ir melodijas dainoms, judesius rateliams, šokiams, improvizuoti muzikos instrumentais pagal savo sugalvotą ar suaugusiojo pasiūlytą temą.</p> <p>Šokis. Vaikams sudaromos sąlygos kurti natūralių judesių trumpus šokius, perteikti trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreikšiant šokio elementus (erdvę, laiką ir energiją).</p> <p>Vaidyba. Vaikai skatinami kuriant lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, pasiūlytą meninę ar ugdomąją situaciją, bendradarbiauti su kitu vaidinimo veikėju.</p> <p>Sudaromos sąlygos improvizuoti dialogą, nuoseklią veiksmų seką, laisvai, su pasitikėjimu atskleisti veikėjų norus, emocijas būsenas.</p> <p>Vaikai skatinami naudoti charakteringas balso intonacijas, judesius, aprangos detales, prireikus – menamus ar tikrus reikmenis, dekoracijas.</p> <p>Sudaromos galimybės žaisti muzikinius žaidimus ir ratelius, vaizduojant veikėjų bendravimo sceneles.</p> <p>Vizualinis menas. Vaikai skatinami įgyvendinti savo kūrybinius sumanymus, numatyti galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą. Įvairiai varijuoti spalvų, linijų bei formų junginiais ir deriniais, pasakoti apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas.</p> <p>Kuriant bendrus darbus skatinami derinti savo sumanymus su kitų, kūrybiškai panaudoti tradicines ir netradicines medžiagas, priemones, technikas sumanymui įgyvendinti.</p> <p>Sudaromos galimybės kurti naudojantis skaitmeninio piešimo ar kitomis kompiuterinėmis programomis, skaitmeninėmis priemonėmis.</p>
--	--

Ugdymo(si) sričių integravimas į ugdymosi kompetencijas.

KŪRYBIŠKUMAS	
<p>Kūrybiškumas suprantamas kaip asmenybės savybė, susijusi su gebėjimu atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta. Kūrybiškumui ugdyti būtina saugi ir vaiką priimanti aplinka.</p> <p>Kūrybiškumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais, • gebėjimas išvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti, • gebėjimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti, • drąsa veikti, daryti savaip. <p>Esminė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.</p> <p>Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.</p>	
UGDYMO GAIRĖS	
Ankstysis amžius (0–3 metai)	<p>Sudaryti galimybes bendrauti su naujais žmonėmis grupėje ir už jos ribų.</p> <p>Suteikti galimybę domėtis naujais daiktais, vaizdais, garsais bei judesiais, panaudojant juos tyrinėjimui ir naujų veiksmų atradimui.</p> <p>Sudaryti sąlygas pažinti daiktus, gyvūnus, augalus ne tik paveikslėliuose, bet ir natūralioje aplinkoje.</p> <p>Skatinti žaisti paprastus vaidmeninius žaidimus, atliekant paprastus simbolinius veiksmus.</p>
3–4 m.	<p>Lavinti gebėjimą išvelgti naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes.</p> <p>Sudaryti sąlygas stebėti, tyrinėti, eksperimentuoti, veikti su įvairiais daiktais, sugalvojant įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.</p>
4–5 m.	<p>Skatinti klausinėti, aiškintis, susidūrus su naujais nežinomais dalykais.</p>

	<p>Suteikti galimybę mokytis išradingai, neįprastai naudoti įvairias medžiagas bei priemones, lavinant savitą suvokimą ir pasaulio vaizdavimą.</p> <p>Palaikyti vaikų iniciatyvą fantazuojant, svajojant, savaip interpretuojant, perkuriant ir kartu pasidžiaugiant savitu veikimo procesu ir rezultatu.</p>
5–6 m.	<p>Žadinti vaikų norą atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų.</p> <p>Skatinti vaikus kelti probleminius klausimus diskutuojant, svarstant, fantazuojant.</p> <p>Užtikrinti ugdymo(si) aplinkoje neįprastų medžiagų, priemonių įvairovę.</p> <p>Skatinti vaikus imtis naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų drąsiai, savitai jomis eksperimentuoti, nebijant suklysti.</p>
Pažengusiems	<p>Skatinti pastebėti ir nebijoti rinktis tai, kas nauja ir sudėtinga.</p> <p>Kurti situacijas, kuriose vaikas imtųsi dar neišbandytos veiklos, keltų probleminius klausimus, diskutuotų, svarstytų.</p> <p>Sudaryti sąlygas vaikams pasinerti į kūrybos procesą įsivaizduojant, fantazuojant, remiantis ne tik sukaupta patirtimi, bet ir vidine nuojauta, jungiant jas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus.</p> <p>Drąsinti smalsumą, nuolat skatinti pačiam ir kartu su kitais ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, neįprastų medžiagų bei atlikimo variantų, lengvai, greitai keisti, pertvarkyti, pritaikyti, siekiant savito rezultato.</p> <p>Skatinti save vertinti teigiamai. Nebijoti būti kitokiam, daryti kitaip, drąsiai savitai eksperimentuoti.</p>

TYRINĖJIMAS

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, informacijos ieškant įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą. Tyrinėjimas apima ir bandymus (eksperimentus), kai keičiami daiktai ar medžiagos, aplinkos sąlygos, pavyzdžiui, išardoma ir sudedama kitaip, kai tirpinamos, šildomos, šaldomos medžiagos, kai sodinami augalai ir stebima, kaip jų augimą veikia šviesa, laistymas ir pan.

Tyrinėjimas yra sudėtingas gebėjimas. Tai:

- smalsumas, domėjimasis, noras pažinti, išsiaiškinti, kas ir kodėl vyksta;
- gebėjimai kelti problemas, klausimus ir tyrinėjimo tikslus, numatyti (spėti) laukiamus tyrinėjimo rezultatus;
- gebėjimas numatyti, kaip tyrinės, ir pasirinkti priemones;
- gebėjimas apmąstyti tyrinėjimo rezultatus, juos aptarti ir padaryti išvadas;
- tyrinėjimo žingsnių, saugaus tyrinėjimo taisyklių žinojimas ir supratimas.

Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis supančia aplinka;
- tyrinėjimas pasinaudojant įvairiais pojūčiais;
- atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

Esminė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.

Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą ir bandymą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

UGDYMO GAIRĖS

Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	<p>Vaikai skatinami domėtis aplinka. Sudaromos sąlygos pamatyti, išgirsti, paliesti, paragauti, paimti įvairius žaislus, instrumentus ir kitus daiktus, smalsauti tyrinėjant aplinką visais pojūčiais.</p> <p>Pratinti veikti su įvairiais daiktais ir žaislais pagal paskirtį, sudaryti galimybę pastebėti, kas vyksta aplinkui, parodyti kitiems, kas jam pavyko padaryti.</p> <p>Siūlyti žaisti slėpynių, gaudynių, patikusį veiksmažodį kartoti daug kartų.</p> <p>Palaikyti vaiko domėjimąsi nepažįstamais daiktais, medžiagomis, ugdyti atsargumo jausmą veikiant su jais, aiškinantis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai</p>
---------------------------------------	--

	vyksta.
3–4 m.	<p>Sudaromos sąlygos pačiam pasirinkti žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, skatinti paaiškinti, kodėl pasirinko.</p> <p>Suteikiama galimybė eksperimentuoti su daiktais ir žaislais (pvz.: plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).</p>
4–5 m.	<p>Sudaromos sąlygos tyrinėti, eksperimentuoti, suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas, ir jo paskirties (pvz.: ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti).</p> <p>Vaikai skatinami domėtis medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai ir jų savybėmis, tikslingumu (pvz.: kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos).</p> <p>Ugdomas vaikų gebėjimas išskirti daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų akivaizdžius bruožus, savybes.</p> <p>Padėti suvokti, kas yra pavojingi daiktai, ir paaiškinti, kodėl su jais reikia atsargiai elgtis.</p>
5–6 m.	<p>Sudaromos sąlygos natūralios aplinkos stebėjimui, tyrinėjimui, bandymams, skatinant sužinoti, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami.</p> <p>Suteikiamos žinios apie gyvūnus, jų elgesį, gyvenimo būdą.</p> <p>Vaikai skatinami samprotauti apie tai, ką atrado, sužinojo, kelti tolesnius klausimus, siūlyti idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti.</p> <p>Vaikai skatinami domėtis, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse.</p> <p>Sudaromos sąlygos visais pojūčiais tyrinėti aplinką, pasitelkiant įrankius ir kitas priemones (pvz., lupa, mikroskopas).</p> <p>Su suaugusiais ar kitais vaikais aptariami nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planai, numatomi rezultatai, mokantis pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristatyti savo tyrinėjimus ir kitus darbus.</p> <p>Pažįstant aplinką plėsti ir turtinti žodyną, patirtus išpūdžius skatinti pavaizduoti vaizdais.</p> <p>Stebint fotografijas aiškintis, kuo yra panašūs su savo artimaisiais, kuo skiriasi nuo jų. Lyginti daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgiant į savybes, juos tikslingai grupuoti ir klasifikuoti.</p>
Pažengusiems	<p>Vaikai skatinami išnaudoti kasdienes situacijas, pasitelkti specialias mokymosi priemones, siekiant suprasti, kad aplinka nuolat keičiasi (pvz., ledo tirpimas patalpoje, vandens virimas ir pan.).</p> <p>Stebint, tyrinėjant ieškoti pokyčių priežasčių, prognozuoti tolesnę įvykių raidą, galimus padarinius (pvz., kas būtų, jeigu nustotų šviesti saulė ir pan.).</p> <p>Suteikiama galimybė pastebėti pokyčius jų aplinkoje ir diskutuoti apie tai (pvz., gyvenamojoje vietovėje pastatytas naujas pastatas).</p> <p>Siūloma atlikti artimiausios socialinės aplinkos, žmonių gyvenimo, darbo, kūrybos tyrinėjimus (stebėti, klausinėti, nupiešti, nufotografuoti, ieškoti informacijos įvairiuose šaltiniuose).</p> <p>Stebint ar atliekant bandymą skatinti viską atlikti tvarkingai, laikytis sutartų taisyklių.</p> <p>Sudaromos sąlygos rinktis priemones ir jas panaudoti tyrinėjimams, projektavimui, modeliavimui.</p> <p>Vaikai skatinami paaiškinti, kad gamtą ar socialinę aplinką tyrinėti reikia atsargiai, nežalojant, neniokojant.</p> <p>Ugdomas vaikų gebėjimas nurodyti, ko reikia saugotis gamtoje (neragauti nepažįstamų vaisių, uogų, neimti į rankas vabzdžių ir t. t.), buityje, gatvėje.</p> <p>Sudaroma galimybė tyrinėjimams naudoti skaitmenines technologijas</p>

	<p>(kompiuteris, mobilusis telefonas, fotoaparatas ir kt.), atskirti dalis nuo visumos, sujungti dalis į visumą, sudaryti sekas, grupuoti, klasifikuoti.</p> <p>Po tyrinėjimo, siūloma aptarti rezultatus ir kaip pavyko viską atlikti, ką galima buvo daryti kitaip, tyrinėjimo rezultatus pavaizduoti piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, pristatyti kitiems.</p> <p>Tyrinėjant ugdomas atidumas, pastabumas.</p> <p>Vaikai skatinami samprotauti apie pastebėtas aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo būdo bruožus, palyginti, kritiškai vertinti.</p>
<p>MOKĖJIMAS MOKYTIS</p> <p>Mokėjimas mokytis suprantamas kaip noras mokytis, atkaklus užsibrėžto tikslo siekimas, atsakomybė už savo mokymąsi. Tai gebėjimas išsikelti mokymosi tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus mokymosi būdus, apmąstyti mokymosi procesą, įsivertinti rezultatus ir atsižvelgiant į juos kelti tolesnę tikslą.</p> <p>Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • numatymas, ko nori išmokti; • aktyvus mokymasis; • apmąstymas, ko išmoko. <p>Esminė nuostata. Domisi tuo, kas nauja, palankiai nusiteikęs naujoms veikloms.</p> <p>Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja, po tam tikro laiko tarpo veiklą pratęsia, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.</p>	
<p>UGDYMO GAIRĖS</p>	
<p>Ankstyvasis amžius (0–3 metai)</p>	<p>Skatinamas vaiko gebėjimą suvokti, pamėgdžioti, „susitapatinti“ ir modeliuoti žaidime įvairias gyvenimo situacijas, suaugusiųjų veiksmus, gestus, kalbą, elgesio prasmę.</p> <p>Sudaromos sąlygos domėtis žaislais, daiktais, žaidinimais.</p> <p>Vaikai skatinami domėtis mus supančia aplinka, siūloma išbandyti žaislus, daiktus, veikti su jais(stumti, traukti).</p> <p>Palaikomas vaiko domėjimasis viskuo, kas jį supa, sudarant galimybes eksperimentuoti, tyrinėti judesius, daiktus.</p> <p>Siūloma vaikams žaisti siužetinius žaidimus panaudojant įvairias priemones.</p>
<p>3–4 m.</p>	<p>Skatinamas vaiko smalsumas, kūrybiškumas.</p> <p>Sudaromos sąlygos vaikų žaidimams, bandymams, tyrinėjimams.</p> <p>Vaikai skatinami patirtus įspūdžius išreikšti meninėmis, komunikacinėmis priemonėmis.</p>
<p>4–5 m.</p>	<p>Ugdomas vaikų gebėjimas drąsiai reikšti savo mintis.</p> <p>Vaikai skatinami veikti su daiktais, žaisti, užsiimti dominančiais dalykais, nebijoti klysti ir aptarinėti padarytus darbus, siekiant savo tikslo.</p>
<p>5–6 m.</p>	<p>Vaikams sudaromos sąlygos įveikti jiems kylančius sunkumus, padėti suvokti save, savo problemas, siekti numatyto tikslo.</p> <p>Pokalbių, diskusijų metu ugdyti gebėjimą samprotauti, skatinant vaikų kalbinį aktyvumą, pratinant sakyti tai ką galvoja, reikšti savo mintis.</p> <p>Sudaromos sąlygos domėtis įvairią informaciją panaudojant įvairius šaltinius (enciklopedijas, žinynus).</p>
<p>Pažengusiems</p>	<p>Vaikai skatinami samprotauti apie mokymąsi mokykloje, išsakyti savo požiūrį į mokymąsi, jo prasmę.</p> <p>Formuojamas vaikų supratimas apie mokymosi tikslus, padedant numatyti, kaip jų sieks, skatinant samprotauti apie tai, kaip pavyko.</p> <p>Vaikai skatinami ir palaikomas vaiko domėjimasis žmonėmis, daiktais, gamta, žadinamas ir puoselėjamas vaiko poreikis daugiau sužinoti, išmokti.</p> <p>Ugdomas vaikų gebėjimas ieškoti naujos informacijos, klausinėjant draugus, suaugusiuosius.</p>

	<p>Skatinamas vaikų iniciatyvumas įgyvendinant savo idėjas. Vaikai skatinami samprotauti, mąstyti apie tai, ko mokėsi, ką išmoko, ko dar norėtų išmokti.</p>
<p>INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti. Atkaklumas – yra gebėjimas gana ilgą laiką amžiaus galimybių ribose nepalikti atliekamos veiklos. Tai yra ilgalaikio dėmesingumo išlaikymas, gebėjimas išsaugoti atmintyje svarbią informaciją bei idėjas, kurias ateityje jis gali panaudoti įvairiose veiklose ir situacijose, nepasimesti nesėkmės situacijoje, didelėmis pastangomis pasiekti sėkmės. Atkaklumo pagrindas yra vaiko noras daryti įtaką aplinkiniam pasauliui, noras pasiekti tikslų. Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja: <ul style="list-style-type: none"> • gebėjimas pačiam susirasti veiklos ir ją turiningai plėtoti, • gebėjimas ištraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą ir ją išradingai plėtoti, • gebėjimas susidoroti su kliūtimis siekiant sumanymų realizavimo. Esminė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais. Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pasirenka veiklą, ilgam ištraukia, ją plėtoja, po tam tikro laiko tarpo veiklą, pratęsia, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.</p>	
<p>UGDYMO GAIRĖS</p>	
<p>Ankstyvasis amžius (0–3 metai)</p>	<p>Sudaromos sąlygos judėti (šliaužti, ropoti, eiti) link sudominusių žaislų, daiktų, trumpam sutelkti žvilgsnį, sekti judantį daiktą akimis, klausyti, atlikti tikslingus judesius, veiksmus su daiktais, čiauškėti, duodant žaislą kitam paskatinti su juo žaisti, parodyti „taip“ arba „ne“, išreiškiant norus. Vaikai skatinami pasirinkti daiktus, su jais žaisti, daug kartų atkakliai mėginti atlikti naują veiksmą, kartoti pavykusius veiksmus. Sudaroma galimybė judesį, veiksmą ar garsą pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, savarankiškai modeliuoti kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Palaikomas vaikų noras mokytis iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. Vaikai skatinami veiksmis ir atskirais žodžiais reikšti norus, vesti suaugusįjį prie dominančių daiktų. Vaikai skatinami reaguoti į įvairias kliūtis, protestuoti, reikšti nepasitenkinimą. Sudaromos sąlygos nuolat ką nors energingai žaisti, veikti, laisvai judėti erdvėje, pačiam keisti veiklą, pasirinkti vieną iš kelių daiktų, sugalvoti būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Siūloma vaikams išbandyti naujus žaislus, žaidimus, elgtis rizikingai. Skatinti ekspresyviai reikšti savo norus, sakyti „ne“.</p>
<p>3–4 m.</p>	<p>Sudaromos sąlygos vaikams savarankiškai pasirinkti veiklą, ją kryptingai plėtoti vienam arba su draugais. Vaikas kviečiamas, sudominamas, skatinamas ištraukti į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei. Vaikas skatinamas susidūrus su kliūtimi arba nesėkme bandyti ką nors daryti kitaip arba laukti suaugusiojo pagalbos. Ugdomas savarankiškumas, nuolat paskatinant ir padrašinant vaiką.</p>
<p>4–5 m.</p>	<p>Sudaromos sąlygos kryptingai plėtoti veiklą vienam arba su draugais. Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Sudaromos sąlygos pereiti nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo pasiūlytos veiklos jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei. Vaikai skatinami pasiūlytą veiklą atlikti susitelkus, išradingai, savaip, savarankiškai. Sudaromos galimybės vaikui pačiam įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus,</p>

	kreiptis pagalbos į suaugusįjį.
5–6 m.	Sudaromos sąlygos turiningai plėtoti paties pasirinktą veiklą, ją tęsti po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Ugdomas gebėjimas ilgesniam laikui įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei, siūloma vaikams ir suaugusiajam įsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. Vaikai skatinami savarankiškai įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisėkus bandyti įtraukti bendraamžius ir tik po to kreiptis į suaugusįjį.
Pažengusiems	Palaikomas noras pradėti, siūlyti naują veiklą, ją užbaigti, užmegzti naują draugystę, naują kontaktą su suaugusiaisiais. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius, interesus skatinami pasirinkti veiklą, ilgam įsitraukti, ją plėtoti. Vaikai pratinami nuo pradžios iki pabaigos atlikti ir nepatrauklią veiklą. Sudaromos galimybės palankiai priimti iššūkius, bandyti pačiam įveikti kliūtis, kreiptis į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.
PROBLEMŲ SPRENDIMAS	
<p>Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkių, sudėtingų užduočių ar sunkumų sprendimui.</p> <p>Išskiriami tokie problemų sprendimo žingsniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • problemos nustatymas ir įvardinimas (aš negali padaryti to ir to..., nežinau, kaip padaryti tai ir tai...); • įvairių sprendimų ar išeičių paieška; • vieno kurio nors sprendimo pasirinkimas ir išbandymas; • įvertinimas, kas iš to išėjo, kokios pasekmės. <p>Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • problemų atpažinimas, įžvelgimas; • sprendimų, išeičių paieška ir tinkamo sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas; • pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas. <p>Esminė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.</p> <p>Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.</p>	
UGDYMO GAIRĖS	
Ankstyvasis amžius (0–3 metai)	Padrąsinti vaikus imtis naujos veiklos, skatinti kreiptis pagalbos. Siūlant žaislus, daiktus, priemones skatinti vaikų iniciatyvumą: drąsiai imtis veiklos, įveikti kliūtis, keisti veikimo būdus; stebėti, kas pavyko; bandyti dar kartą nepavykus. Vaikai pratinami veikti savarankiškai.
3–4 m.	Ugdomas vaikų suvokimas, kad susidūrus su kliūtimi, problema, ištikus nesėkmei, gali kreiptis pagalbos į kitus žmones. Aiškintis, kaip išvengti kai kurių sunkumų, bėdų ir nelaimių, stebint savo veiksmų pasekmes.
4–5 m.	Skatinti vaikus patiems sąmoningai suvokti asmeninį saugumą lemiančius veiksnius, bandyti juos įveikti, ieškant sprendimų. Siūlyti tartis su kitais vaikais, prašant pagalbos suaugusiojo.
5–6 m.	Sudaromos sąlygos ugdyti savikontrolės įgūdžius. Su vaikais aptariami įvairių sunkumų, problemų įveikimo būdai. Analizuojant sudėtingas situacijas, mokomasi įveikti galimus sunkumus. Su kitu vaiku ar suaugusiuoju ieškomos išeitys iš konkrečios susidariusios problemos, sunkumo.

Pažengusiems	<p>Vaikams sudaromos sąlygos natūraliai stebėti, atpažinti ir įvardinti savo stiprybes, gebėjimus.</p> <p>Vaikai skatinami ieškoti išeities, susidūrus su sudėtinga veikla, kliūtimis, problema, pasirinkti tinkamą sprendimą iš kelių galimų.</p> <p>Vaikai skatinami analizuoti, diskutuoti apie problemos įveikimą su kitais vaikais ar suaugusiuoju.</p>
---------------------	--

Susirūpinimo ženklai, informuojantys apie pagalbos poreikį. Susirūpinimo ženklais vadinami saviti vaiko veiklos būdai žaidžiant, mokantis ir tyrinėjant aplinką, kurie liudija apie vaikui išskylančius ugdymosi sunkumus ir informuoja auklėtojus apie būtinumą atidžiau stebėti vaiko veiklas, bendravimą bei ieškoti metodų, kurie padėtų vaikui išsiugdyti jo galimybes atitinkančius gebėjimus.

Žemiau pateikiamoje lentelėje „Ženkla, kurie gali kelti susirūpinimą“, vadovaujantis įprastos raidos vaikui būdingų pasiekimų amžiaus tarpsniuose aprašymu, atkreipiamas dėmesys į skirtumus: gebėjimų stoką, neįprastą elgesį ar emocijas, kurios gali reikšti pedagogo arba specialistų pagalbos poreikį. Susirūpinimą keliančių ženklų aprašas turėtų padėti auklėtojui pastebėti vaikus, kurių raidos ypatumai reikalauja labiau individualizuoti ugdymą, ypač tais atvejais, kai vaikui nėra (ar dar nėra) nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai. Išsamesnės rekomendacijos pateikiamos „Ikimokyklinio ugdymo turinio programų rengimo metodinėse rekomendacijose“.

Ženkla, kurie gali kelti susirūpinimą.

Amžius	Ženkla
1,5 metų vaikas	<p>Savarankiškai nevaikšto.</p> <p>Žaisdamas netyrinėja daiktų, tik jais manipuliuoja, deda juos į burną.</p> <p>Nemėgsta būti artimųjų apkabinamas, glaudžiamas – priešinasi, traukiasi.</p> <p>Nemėgdžioja kito žaidžiančio vaiko judesius.</p> <p>Neparodo paveikslėlių knygoje įprastų daiktų, kai kas nors juos įvardija.</p> <p>Kalbinamas nerodo emocijų arba priešingai, susierzina, nesišypso.</p> <p>Blogai girdi ar mato.</p>
2 metų vaikas	<p>Vis dar vaikšto netvirtai, nors pradėjo vaikščioti prieš 6 ar daugiau mėnesių.</p> <p>Negeba parodyti pagrindinių namų apyvokos daiktų ir svarbiausių kūno dalių.</p> <p>Nevykdo vieno veiksmo nurodymų (pvz., prašau paduoti kaladėlę).</p> <p>Nevartoja gestų arba kalbos, norėdamas atkreipti dėmesį į daiktą ar veiksmą.</p> <p>„Neįgarsina“ savo norų bent vienu savitu žodžiu ar dviejų žodžių junginiais.</p> <p>Nežaidžia jokių imitacinių žaidimų.</p> <p>Nemėgdžioja suaugusiųjų veiksmų (pvz., neima iš spintelės indų, nesiekia maišyti tešlos kartu mama).</p> <p>Neatsiliepia į savo vardą atsisukdamas.</p> <p>Netyrinėja aplinkos ir ja nesidomi.</p> <p>Blogai girdi ar mato.</p>
3 metų vaikas	<p>Dažnai griūva ir/ar sunkiai (įsikibę, neužtikrintai) lipa laiptais.</p> <p>Nerangiai manipuliuoja smulkiais daiktais.</p> <p>Nesupranta įprastų kasdienių prašymų, pvz. „Padėk batukus į vietą“.</p> <p>Kalbėdamas nevirtuoja 2–3 žodžių sakinių (pvz., vietoj „noriu pieno“ sako „pieno“).</p> <p>Nesidomi kitais vaikais.</p> <p>Nedalyvauja imitaciniuose žaidimuose.</p> <p>Savarankiškai nenusivelka atsagstyto švarkelio ar paltuko.</p> <p>Vis dar šlapinasi į kelnytes, nors buvo mokomas sėsti ant puoduko.</p> <p>Kalbėdamas nereguliuoja balso stiprumo (kalba pernelyg garsiai arba pernelyg tyliai, nepriklausomai nuo situacijos).</p>

	Blogai girdi ar mato.
4 metų vaikas	<p>Nerangiai juda ir manipuliuoja paprastais įrankiais, pvz., šaukštu, šakute ir pan. Sunkiai vykdo žodinius nurodymus.</p> <p>Kalba neaiški ir ją sunku suprasti.</p> <p>Demonstruoja ypatingą užsispyrimą, kuris gali pereiti net į agresyvų elgesį.</p> <p>Vis dar labai verkia ir stveriasi už tėvų ar globėjų, kai šie nori išeiti.</p> <p>Nesidomi žaidimais su kitais vaikais ir žaidžia vienas.</p> <p>Žaisdamas grupiniame žaidime, nesilaiko taisyklių, vadovaujant vyresniesiems vaikams ar suaugusiems.</p> <p>Nesisaugo aplinkoje esančių kliūčių (aštrų kampų, atvirų laiptų).</p> <p>Negeba įvykdyti dviejų veiksmų nurodymo (prašau paimti puoduką ir pastatyti ant stalo).</p> <p>Nesudeda paveikslėlio iš 2 dalių.</p> <p>Negeba nubrėžti linijos pagal pavyzdį.</p> <p>Blogai girdi ar mato.</p>
5 metų vaikas	<p>Juda nerangiai: klumpa, griūva, neišlaiko pusiausvyros, pan.</p> <p>Nerangiai naudojami pieštuku ir kasdieniais buities įrankiais.</p> <p>Dažnai ar nuolat elgiasi agresyviai.</p> <p>Pernelyg drovus, baugštus ar emociškai labilus (nuolat besikeičiančios, ne visada adekvačios emocijos).</p> <p>Nei namuose, nei darželyje nevykdo nurodymų.</p> <p>Lyginant su kitais vaikais, lengvai išsiblaško ir sunkiai sukaupia dėmesį.</p> <p>Mažai domisi kitų vaikų žaidimais ir prie jų neprisijungia.</p> <p>Negali susieti paprastų pavienių įvykių (nesuvokia priežasties–pasekmės ryšio).</p> <p>Nekalba sudėtiniais sakiniais.</p> <p>Kalba sunkiai suprantama dėl neaiškios tarties ar neteisingos gramatinės struktūros</p> <p>Sunkiai supranta ir įsimena sąvokas.</p> <p>Visai nevirtuoja apibendrinančių žodžių (žaislai, gyvuliukai).</p> <p>Nesuvokia priežasties ir pasekmės ryšio: neatsako į klausimą „kodėl?“ apie nesudėtingus įvykius.</p> <p>Nesudeda paveikslėlio iš 3–4 dalių.</p> <p>Blogai mato ar girdi.</p>
6 metų vaikas	<p>Sunkiai eina ištiesine linija.</p> <p>Nelipa laiptais.</p> <p>Paklaustas nepasako apie savo jausmus (linksma, pykstu, liūdna).</p> <p>Žaisdamas nemėgdžioja suaugusiųjų veiksmų („...taip kaip tėvelis“, „...taip kaip mamytė“).</p> <p>Nesuranda sau užsiėmimų.</p> <p>Nenumato galimų pavojų (pvz., nesustoja prie gatvės prieš ją praeidamas, nesisaugo atvažiuojančio transporto).</p> <p>Nerūšiuoja daiktų pagal vieną požymį.</p> <p>Nepasako savaitės dienų, nors buvo to mokomas.</p> <p>Nenusako paprastų veiksmų sekos.</p> <p>Paveikslėlyje neranda nelogiškumo (pvz., vasarą vaikai leidžiasi nuo kalnelio rogutėmis).</p> <p>Negeba papasakoti paprastų kasdinių įvykių.</p> <p>Blogai girdi ar mato.</p>

Ugdymo(si) organizavimo formos, metodai, būdai, technologijos

Pagrindinė vaikų ugdymo(si) organizavimo forma yra įvairi vaikų veikla: „ryto ratas“, bendravimo, knygelių skaitymo valandėlė, atsipalaidavimo minutės, varžybos,

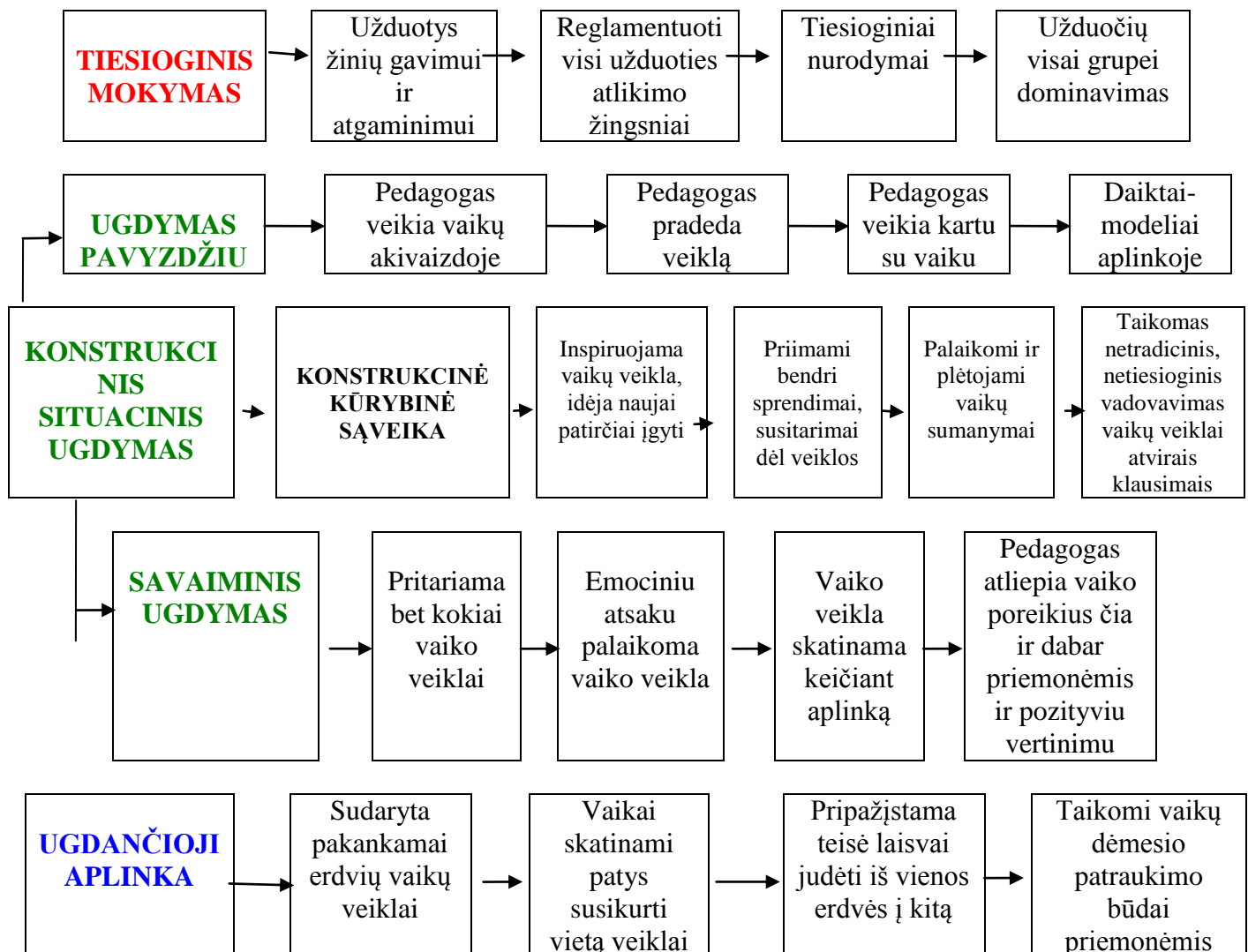
ekskursijos, renginiai, žaidimai, bendri kūrybiniai darbai, vaikų projektai, eksperimentavimas, diskusijos ir kt.

Metodas – sistema veiksmų, būdų tikslui pasiekti.

Pagrindinis ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo(si) metodas bei natūralus vaiko ugdymo(si) būdas yra **žaidimas**. Šalia žaidybinių metodų yra taikomi vaizdiniai, praktiniai, žodiniai, kūrybiniai-interpretaciniai, modeliavimo, skatinimo-inicijavimo-motyvacinio, pagalbos-paramos, projektinis ir kt. metodai.

Ugdymo(si) technologijos – metodinių būdų sistema ugdymo(si) tikslams pasiekti.

Taikomos technologijos: vaiko ir pedagogo kūrybinės sąveikos technologija, spontaniškojo-situacinio ugdymo technologija, pavyzdžio technologija, ugdymo situacijų inicijavimo-turtinimo technologija, ugdančiosios aplinkos kūrimo technologija, terapinė technologija ir kt.



Ugdomoji aplinka kuriama:

- ✚ estetiška, saugi, funkcionali, nuolat kintanti ir įvairiomis priemonėmis turtinama ugdymosi aplinka, atitinkanti vaikų amžiaus poreikius;

- ✚ skatinanti vaiko aktyvumą, smalsumą, klausinėjimą, tinkama bendrauti ir bendradarbiauti tarpusavyje ir su suaugusiaisiais aplinka. Skatinanti mokytis vienas iš kito, leidžianti įgyti žinių bei patirties, ugdanti kūrybiškumą (priemonių įvairovė);

- ✚ sudaranti sąlygas vaikų žaidimams, bandymams, mėginimams, tyrinėjimams, eksperimentavimui, problemų sprendimui;

✚ garantuojanti ne tik fizinį saugumą, bet ir gerą emocinę atmosferą, kurioje vaikas jaučia suaugusiojo dėmesį, paramą, globą ir meilę. Vaikui nuolat demonstruojama, kad jis čia laukiamas (kortelės su vaikų vardais ar simboliais rūbinėje ant spintelių, šalia rankšluosčių prausykloje, aplankai su vaikų darbais). Kiekvienas vaikas turi galimybę turėti savo asmeninį daiktą grupėje. Vaiko pasitikėjimą savimi didina pedagogo gebėjimas klausyti ir išklausti, gebėjimas vaiką girdėti;

✚ aplinka sukurta taip, kad vaikas joje jaustųsi šeiminingas – galėtų laisvai ją keisti, pritaikyti žaidimams ir veiklai.

Aplinka grupėse keičiama atsižvelgiant į vaikų poreikius ir priklausomai nuo pasirinktos veiklos (šventei, spektakliui, projekto įgyvendinimui ir kt.), tariantis su vaikais, paisant jų nuomonės. Grupės erdvė skirstoma taip, kad bet koku atveju pedagogas matytų ir girdėtų kiekvieną vaiką. Aplinkoje užtenka vietos bendrai, aktyviai ir individualiai vaikų veiklai.

Pedagogas nuolat:

- pasirūpina viskuo, ko reikia vaikų žaidimui ir ugdymui,
- pataria, palaiko, paremia, globoja,
- būna vaiko partneriu, bendrauja ir bendradarbiauja,
- yra patrauklių sumanymų ir įdomios informacijos šaltinis.

Įstaigos įrengtoje „Seklyčioje“ vaikai susipažįsta su Aukštaitijos regiono ypatumais (tarme, tautosaka, papročiais, tradicijomis, senoviniais rakandais, senovės lietuvių buitimi, tautodailininkų darbais).

Lietuvių liaudies kultūros tradicijas skatiname pažinti vaikų folkloro ansamblyje „Pasagėlė“.

Mėgstantys šokti vaikai lanko ritminių šokių būrelį.

Vaikų sveikatai stiprinti darželyje yra įrengtas baseinas.

Su vaikais, turinčiais kalbos ir komunikacijos sutrikimų, dirba logopedė.

Vaikų tėvai įtraukiami į įstaigos gyvenimą ir jaučiasi jo dalyviai: susipažįsta su įstaigos veikla, pasakoja savo lūkesčius ir norus, dalijasi patirtimi, dalyvauja kuriant aplinką, grupės veikloje, organizuojamose vakaronėse ir kalendorinėse šventėse. Kartu su pedagogu aptaria vaikų nesėkmes ir pasiekimus, žiūri vaizdinę medžiagą apie kasdienę vaikų veiklą, šventes.

Ikimokyklinio ugdymo priemonių aprašas

Kompetencija	Priemonių grupės	Ugdymo priemonės
1. Socialinė kompetencija	Individualaus naudojimo priemonės	Asmeninis žaislas, albumas, segtuvas (su šeimos ar grupės nuotraukomis, piešiniais ir kt.); pratybų knygelės, atskiri lapai, paveikslėliai su bendravimo ar kitomis situacijomis; ūgio matuoklė; efekto žaislai (popieriniai fejerverkai ir kt.); aplankai darbams sudėti, kalendoriai (stalo, sienos, proginiai); Ikimokyklinuko pasiekimų aplankas (vertinimui)
	Bendro naudojimo priemonės	Popierinės kortelės vardui, užrašams, elgesio, bendravimo situacijų pratybų lapai; žaislai vaikams džiuginti (žaidimai su muilo burbulais, balionai, skambantys, judantys ir pan.); Lietuvos Respublikos vėliava (maža), Lietuvos Respublikos herbas, gimtojo miesto herbas, pasaulio žemėlapis, įvairių vietovių, kelionių ir kt. žemėlapiai; gaublys; saugaus eismo ir elgesio kortelės, socialinio turinio vaikiškos knygelės, žurnalai, paveikslėliai, dėlionės, stalo žaidimai, nuotaikų kortelės; Paveikslėliai arba kartoninės dėlionės apie poelgius ir pasekmes;

		<p>Siužetiniai žaislai (lėlės, vežimėliai, baldai, indeliai, drabužiai), įvairių profesijų atributai; automobiliai, buities ir kt. daiktai, žaidimai poromis, keliese (domino, loto); atsipalaidavimo žaislai (minkšti žaislai, kamuoliukai spaudymui rankomis, priemonės šviesos ir šešėlių žaismui; žaislai-galvosūkliai; efekto žaislai;</p> <p>Statybinės detalės su sraigtais ir veržlėmis (medinės, plastmasinės, metalinės ir kt.), kaladėlės (Duplo, Lego ir kt.), teminiai jų rinkiniai, konstruktoriai, mozaikos, medinės, plastmasinės, kartoninės dėlionės;</p> <p>Širmelės, užtiesalai, dėžės, krepšiai, pagalvėlės, kilimėliai;</p> <p>Vaikiška bižuterija (karoliai, segės, dirželiai ir pan.), rūbai, skraistės ir kt., skirti persirenginėjimui, „puošimuisi“;</p> <p>Veidrodžiai;</p> <p>Raminančios, aktyvinančios ir kt. muzikos bei pasakų įrašai.</p> <p>Kompiuteriniai žaislai, skatinantys vaiką išbandyti nauja ir kt.</p> <p>Švenčių atributika (popierinės gėlės, širdelės, kaukės, žaislai eglutei, konfeti ir kt.).</p>
2. Komunikavimo kompetencija	Individualaus naudojimo priemonės	<p>Popierius (kortelės, juostelės, lapeliai); asmeninė knygelė, atskiri pratybų lapai, įvairių užduočių vaikui rinkinys; lipdukai-raidynai, skaitmenys; knygelės asmeniniam raidynėliui, žodynėliui sudaryti; rašikliai, pieštukai, popieriniai lipdukai, atvirukai, vokai, laiškų rašymo lapeliai.</p>
	Bendro naudojimo priemonės	<p>Knygos vaikams; raidynai;</p> <p>Stalo žaidimai su raidėmis, užrašais, skirti kalbai ugdyti; kompiuteris, kompiuterinės programos (pvz., programos, padedančios vaikui suvokti, kas yra šviesa, programos, skatinančios modeliuoti daiktus, bandyti rašyti ir kt.);</p> <p>Kubeliai, automobiliai ir kt. su užrašais;</p> <p>Pasakų, muzikos įrašai;</p>
3. Sveikatos saugojimo kompetencija	Individualaus naudojimo priemonės	<p>Servetėlės, rankšluosčiai;</p> <p>Pirštų, delnų, pėdų atspaudų darymo medžiagos (molis, dažai, smėlis ir kt.)</p>
	Bendro naudojimo priemonės	<p>Muilas;</p> <p>Kaspiniai, skarelės, skraistės šokiui, lankai, šokdynės, virvutės, kamuoliai, kėgliai, badmintonas, įvairūs treniruokliai, šiurkštūs guoblėti kilimėliai, sūpuoklės, sienelės, kopėčios, laipiojimo virvės, gimnastikos suoleliai, čiužiniai;</p> <p>Priemonės estafetėms, kliūtims;</p> <p>Riedučiai, paspirtukai, triračiai;</p> <p>Rogutės, slidės;</p> <p>Priemonės ir žaislai žaidimams baseine.</p> <p>Paveikslėliai, knygelės, dėlionės, loto augimo ir sveikatos temomis;</p> <p>Priemonės varstymui, segiojimui, kaišiojimui;</p> <p>Įvairios spynos, užraktai ir raktai; kabliukai; užsklandos;</p>

		<p>Kamuoliai, supamieji žaislai; Jėgos ugdymo priemonės (sunkūs kamuoliai, kelmeliai ir kt.); Grūdinimosi priemonės (indai vandeniui ir kt.); Riedantys žaislai: karučiai, automobiliai, traukiniai, gyvūnai ir kt.</p>
4. Pažinimo kompetencija	Bendro naudojimo priemonės	<p>Įvairūs popierius, vaškas, parafinas, žvakės, rašomoji lenta; Lentynėlės, spintutės, dėžės, krepšiai žaislams, medžiagoms ir priemonėms; Flanelinė lenta, magnetinė lenta, kamštinė lenta; Terariumas, akvariumas, narvelis; Laistytuvai gėlėms, gėlių žemė; žmonių buities, profesijų atributai: įrankiai, rakandai (sodo įrankiai, namų tvarkymo priemonės, meistravimo įrankiai ir priemonės); Tikra buitinė technika: radijo aparatai, fotoaparatai, telefonai, žibintuvėliai; Techniniai žaislai (žybsintys, pypsintys, prisukami, inerciniai, elektriniai, t. y. su elementais); Kompiuteris, planšetė, spausdintuvas, vaizdo projektorius, ekranas. Knygos, plakatai, enciklopedijos, stalo žaidimai vaikams; Gyvūnų, augalų, gamtovaizdžių ir gamtos paminklų nuotraukos; gamtos garsų įrašai, filmuota medžiaga; Skaičių, formų, dydžių, spalvų kortelės; priešingybių, priežasties–pasekmės, nuoseklumo, dalies ir visumos paveikslėliai, kortelės; Smėlis, akmenukai, vanduo, gamtinė medžiaga; didinamieji stiklai, indai ir priemonės eksperimentavimui (mėgintuvėliai, piltuvėliai, vamzdžiai, matuokliai, pipetės, kempinės, vandenį sugeriančios medžiagos, indai bei priemonės žaidimui su smėliu ir vandeniu, muilo burbulai, žaislinės plunksnos ir kt.); Laikrodis, kompasas, termometrai (vandens, oro, kūno šilumos), statoskopas, įvairios ilgio matavimo priemonės, svarstyklės, skaičiavimo pagaliukai, skaičiuotuvai, didaktinės skaičiavimo priemonės, erdvinės ir plokštuminės geometrinės figūros; Pinigų pavyzdžiai; žaislai tapatinimui, grupavimui, rūšiavimui, serijų dėliojimui; Išardomieji ir sudedamieji žaislai, daiktų modeliai; aitvarai (popieriniai, plastikiniai, medžiaginiai ir kt.).</p>
5. Meninė kompetencija	Individualaus naudojimo priemonės	<p>Piešimo popierius; piešimo sąsiuvinis; spalvoto popieriaus rinkinys, žirklės; Spalvoti ir paprasti pieštukai, akvarelė, guašas, pirštų ir kt. dažai, teptukai;</p>
	Bendro naudojimo priemonės	<p>Medžiagos tapymui, piešimui, lipdymui, kūrybiniams darbams (molis, plastilinas, modelinas, lipdymo tešla; įvairaus formato, dydžio, spalvos popierius); Priemonės tapymui, piešimui, lipdymui, kūrybiniams darbams (įvairūs dažai: guašas, akvarelė, kreidelės,</p>

		pastelė; klijai; balta ir spalvota kreida; pilki ir spalvoti pieštukai; įvairaus dydžio, pločio, storio teptukai; žirklys, pagaliukai; kempinės, voleliai, tušas, plunksna; adata, siūlai, vašelis; štam pavimo ir antspaudavimo priemonės, formelės ir kt.); priemonės darbo vietai uždengti; apranga darbui su dažais; molbertai; Širmelė ir kita įranga teatrui; Pirštukų lėlės, lėlės marionetės, lėlės ant lazdelių ir kt.; Apranga ir vaidybos atributika vaikams (skraistės, skrybėlės, bižuterija, karūnos ir kt.); Muzikos instrumentai; muzikinės dėžutės, muzikiniai žaislai; Muzikos ženklų rinkiniai muzikos raštui (penklinių, natų, pauzių ženklai).
--	--	---

V SKYRIUS

UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vaiko pasiekimų vertinimas – tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymosi ypatumus ir daromą pažangą kaupimas, interpretavimas ir apibendrinimas. Vaiko pasiekimai ir pažanga stebimi ir fiksuojami pagal Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą, kuriame išdėstyta aštuoniolika vaiko ugdymosi pasiekimų sričių su esminėmis nuostatomis ir gebėjimais, kuriuos vaikas įgyja iki šešerių metų.

Vaiko pažangos ir pasiekimų vertinimas – asmenybės pažinimo ir ugdymo(si) poreikių pripažinimo pagrindas.

Vaiko pasiekimai – tai įgyti gebėjimai įvairiose ugdymo srityse.

Vaikų pasiekimų vertinimo tikslas:

- pažinti vaiką bei jo individualybę;
- nustatyti esamus ugdytinių gebėjimus ir numatyti tolesnio ugdymo (si) gaires;
- nustatyti pasiekimų lygį ir daromą pažangą;
- pritaikyti ugdymo(si) procesą vaikų grupės ir kiekvieno vaiko poreikiams bei galimybėms;

- numatyti vaiko ugdymo(si) perspektyvas;

- informuoti tėvus, siekiant bendradarbiavimo.

Ugdymo pasiekimų vertinimo metodai ir būdai:

- vaiko elgesio stebėjimas žaidimų, įvairios veiklos, kasdienių situacijų metu;
- pokalbiai ir diskusijos su vaiku ir jo tėvais;
- vaiko veiklos rezultatų analizė.

Pagrindiniai vaiko pasiekimų vertintojai yra grupių auklėtojos. Vaiko pasiekimų vertinime dalyvauja tėvai (globėjai) ir patys vaikai. Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų pasiekimų vertinime dalyvauja lopšelio-darželio specialistai. Jie teikia rekomendacijas grupių auklėtojoms, tėvams (globėjams) apie vaiko ugdymosi galimybes, perspektyvas, aptaria pagalbos teikimo būdus. Pedagoginei psichologinei tarnybai rekomendavus, sudaromos individualios programos vaikams, kuriems ugdymo turinys pritaikomas.

Vaiko ugdymo(si) pasiekimų ir pažangos vertinimas atliekamas du kartus per metus: rudenį (rugsėjo–spalio mėn.) ir pavasarį (balandžio–gegužės mėn.) pagal ugdymo sričių numatytus kriterijus. Kiekvienas vaikas ugdomi savo tempu, todėl manome, kad tikslingiau vertinimo kriterijus skirstyti ne pagal amžių, o pagal vaiko pasiekimų žingsnius. Taip vertinant vaikas lyginamas pats su savimi, o ne su bendraamžiais, akcentuojama konkrečia vaiko ugdymosi pažanga.

Tas pats vaikas vertinamas kasmet, siekiant išlaikyti tęstinumą. Po pirmojo vertinimo daromos išvados apie vaiko pasiekimus, nesėkmes, numatomas individualus darbas. Po antrojo vertinimo nustatoma vaiko vystymosi pažanga, pokyčiai, perspektyva.

Vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, korekcinės veiklos rezultatai vertinami metų pabaigoje arba individualiai pagal poreikį.

Esant reikalui (pvz., įtarus smurtą šeimoje) pedagogai apie esamą situaciją informuoja įstaigos vadovus ir Vaiko gerovės komisiją.

Vaiko ugdymo(si) pasiekimai dokumentuojami ir kaupiami „Vaiko pažangos ir pasiekimų vertinimo aplankale“. Į aplanką dedamas pedagogų ir tėvų vertinimas apie vaiko pasiekimus, pačių vaikų mintys, pedagogų atliktų stebėjimų apibendrinimai ir išvados, tikslingai atrinkta vaiko pažangą ir pasiekimus rodanti informacija, vaiko dailės ir kiti darbeliai. Vaikui pereinant į priešmokyklinio ugdymo grupę, įvertinami jo gebėjimai ir pasiekimai, įgyti per visą ikimokyklinį laikotarpį. Ši informacija perduodama priešmokyklinio ugdymo pedagogui.

Remdamasis sukaupta informacija apie vaiką, pedagogas planuoja ugdymo procesą ir individualų darbą, prirėkus pasirūpina, kad vaikui būtų teikiama specialistų pagalba.

Siekiant ugdymo kokybės, vaiko pasiekimų vertinimo rezultatai bus pateikiami tiesiogiai bendraujant su vaiko tėvais (globėjais).

Vaiko vertinimo duomenys neviešinami.

VI SKYRIUS

NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Andrikienė R.M., Ruzgienė A. Ankstyvosios vaikystės pedagogika. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla, 2001.
2. Ankstyvojo ugdymo vadovas/ Mockevičienė O. (Sud.). Vilnius, Minklės leidyba, 2001.
3. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas. Vilnius, 2003.
4. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. Vilnius, Švietimo ir aprūpinimo centras, 2003.
5. Demokratiškos pedagogikos matai. Danų autorių straipsnių rinkinys kuriančiam pedagogui. Vilnius, Vilniaus kolegija, 2005, <http://www.skaityk.lt>.
6. Gyvenimo įgūdžių ugdymas. Ikimokyklinis amžius. 2-oji pataisyta laida. Vilnius, ŠCA, 2004.
7. Grigaitė B. Protinio vaikų brandinimo programa. Kaunas, Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 1996.
8. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Projektas. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra. Nr. VPI-2-3-ŠMM-03-V-02-001.
9. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Programa pedagogams ir tėvams. Vilnius, Leidybos centras, 1993.
10. Į vaiką orientuotų grupių kūrimas. Knyga auklėtojais. Lietus, 1997.
11. Kompleksinis ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje: straipsnių rinkinys/ sudarė Monkevičienė O. Kaunas, Šviesa, 1991.
12. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2003, Nr. 63-2853).
13. Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas (Žin., 1998, Nr. 115-3228).
14. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius, Švietimo aprūpinimo centras, 2006.
15. Neifachas S. Projektinė veikla ikimokyklinėje, priešmokyklinėje grupėje: teorija ir praktika. Vilnius, 2005, <http://www.skaityk.lt>.
16. Neifachas S. Optimalaus priešmokyklinio ugdymo konceptualizavimosi kontekstai. Įvadas į kritinio mąstymo studijas. Vilnius, UAB CIKLONAS, 2004.

17. Piliutienė A., Dailidienė N., Jakučiūnienė D. ir kt. Ikimokyklinio amžiaus vaikų saugios gyvensenos įgūdžių ugdymo programa. Vilnius, Leidybos centras, 1997.

18. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. Švietimo ir mokslo ministerijos aprūpinimo centras, 2014. Leidykla „Šviesa“, 2014.

19. Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos. Vilnius, Švietimo aprūpinimo centras, 2004.

20. Ruzgienė A., Petružienė S. Vaikas ir aplinka. Monografija. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla, 2005.

21. Schiller P., Byrant T. Vertybių knyga. Kaunas, Šviesa, 2004.

22. Šiuolaikinis ugdymas : priešmokyklinukas, pradinukas, socialinė integracija. Respublikinės teorinės ir praktinės konferencijos medžiaga. Šiauliai, Liucijus, 2005.

23. Vaikų darželio programa „Vėrinėlis“. Vilnius, Leidybos centras, 1993.

24. Verseckienė O., Marcinkas F. ir kt. Po tėviškės dangum. Etninio ugdymo gairės. 1995.

Programos rengėjai.

Darbo grupė:

Danutė Remeikienė, direktoriaus pavaduotoja ugdymui

Jūratė Briskmanienė, auklėtoja metodininkė

Asta Mainelienė, auklėtoja metodininkė

Jūratė Juršienė, auklėtoja metodininkė

Daiva Derenčiūtė, vyresnioji auklėtoja

Inga Cicėnienė, muzikos mokytoja metodininkė

Programą redagavo:

Irena Oficerova, direktorė

PRITARTA

Visagino vaikų lopšelio-darželio „Ažuoliukas“
Tarybos 2017 m. sausio 16 d. protokolu Nr. 2

PRITARTA

Visagino vaikų lopšelio-darželio „Ažuoliukas“
Mokytojų tarybos 2017 m. vasario 22 d.
protokolu Nr. 1